פרייז 25 גראשען · XVI־טער יאהרגאנג · — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. · „Radomer-Kielcer Leben" 23 (773) · קיי

ראדאמער־קעלצער לעבן

אבטיילונג פאר קעלץ
פאר'ן אינהאלט פון די אנאנסען איז די רעדאקציע נישט פעראנטווארטליך.

Radom, dnia 9 czerwca 1939 r.
ראדאם, פרייטאג כ"ב סיון תרצ"ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערשזבניק
און סביבה

»LIMPIA«
Zakłady Garbarskie
F. Lewenzon
Radom, Młodzianowska 94
tel. 28 - 34
Skóry Podeszwowe
w najwyższych gatunkach
specjalność:
krupony, karki i brandzle.

צו דער פערלאבונג פון אונזער
זוהן און ברודער
יהודה זילבערשטיין
מיט פר"ל
זעלדע צוקער
ווינשען מיר אייך פיעל גליק
פאמיליע זילבערשטיין.

א הארציגען מזל־טוב ווינשען מיר
אונזער שוואגער און ברודער
ידידי' ווייסבארד
צו זיין הא‏כצייט מיט פר"ל
רחל וואנצבערג
דעם יונגען פאר א גליקליך
צוזאמענלעבען
ירחמיאל מייכער און פרוי

דעם ה' ארנאלד ראזענפעלד
און זיין פרוי
צום געבורט פון זיין ערשט
טעכטערל
פיעל גליק
ווינשען
שמואל'עק, שלום, יצחק.

חברנו: **מרדכי**
לאירושך עם בחירת לבך
מרת **יהודית פיינער**
קבל נא ברכתנו החמה והלבבית
ברכת מזל־טוב
מאיר בומגרט, חיים קופמן.

היינט אין דעם חופה־טאג פון
פר"ל **דינה איילבוים**
מיט ה' **נחום ווינטרויב**
ווינשען מיר זיי:
מזל, ברכה, הצלחה און א גליקליך צוזאמענלעבען.
נ. האלצמאן, פרוי און קינדער.

ועלי צוקער **יהודה זילבערשטיין**
פערלאבט
יוני ראדאם 1939

צו דער פערלאבונג פון אונזער חבר
יהודה זילבערשטיין
מיט פר"ל
זעלי צוקער
אונזערע בעסטע ווינשען
פארטיי־קאמיטעט פון פועלי־ציון (צ. ס.)
פראפ. ראט, פון די יודישע קלאסען פאראיינען
קאמיטעט פון דער פאראייניגטער יוגענד
פרייהייט — החלוץ · הצעיר אין ראדאם.

Kwiaty
doniczkowe i cięte, krajowe i zagraniczne,
w największym wyborze poleca
»FLORA«
Radom, Zeromskiego 44

ZAKŁADY NAUKOWE
Tow. «Przyjaciół Wiedzy«
w Radomiu, Kilinskiego 13. Telefon 11 - 68
Kancelarja Zakładów Nauk. Tow. „Przyj. Wiedzy"
przyjmuje zapisy kandydatów do kl. I-ej gimnaz. do dnia 16 czerwca b. r.
Do pozostałych klas gimnazjalnych, Liceum i Szkoły Powszech. do dnia 21 czerwca b. r. godzina 18^a^
Egzaminy wstępne rozpoczynają się dn. 22 czerwca b. r.
Szczegółowy plan w Kancel. Gimn Kilinskiego 13.
DYREKCJE SZKÓŁ

ווילט איר האבן סאלידע ארבייט
ווילט איר האבן הערליכע דרוק
צו ביליגע פרייזען
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאם, **זשעראמסקי 21**

מיין פריינד, דעם בעקאנטען שריפטשטעלער
שלמה שיינבערג
דריק איך אויס מיין אויפריכטיגען מיטגעפיהל
אין זיין צער.
מאיר הערץ.

זונטאג א' דראש חודש תרצ"ט (18 טשערוויעץ 1939)
פאלט אויס די ערשטע שמערצליכע יאהר־צייט
פון אונזער ליבע, אונפערגעסליכע פרוי און מוטער

ראשקע זוויקעלסקא נ. ע.

(פון צו־הויזע ווייספעלנער)

צוליב ראש חודש קומט פאר מיט צווי טעג פריהער
פרייטאג כ"ט סיון, תרצ"ט (16 טשערוויעץ) **פינקטליך 9 אינדערפריה אויפן ראדאמער בית־עלמין** **אנ'אזכרה,**
אויף וועלכער עס ווערען פערבעטען פריינד און בעקאנטע
די אין טיפען טרויער פערבליבענע **מאן, קינדער און פאמיליע.**

א לערן־יונגעל איז נויטיג
מעלדען זיך אין דרוקעריי שווארליק. 20

PLOMBY NOWEGO TYPU
PLOMBOWNICE,
KSIĘGI I DRUKI PRZEPISOWE
dla **Piekarń, Młynów, Koszarń i Wiatraków**
DOSTARCZA CENTRALA DRUKÓW
„Globus"-Warszawa
MARSZAŁKOWSKA 145, M. 14
TEL. 6-04.16. (w podwórzu, I piętro)
Cenniki wysyłamy na żądanie.

ווילט איהר האבען קלארע, ווייסערע וועש, נייע גארדעראבעס, שנייע־ווייסע פארהאנגען,
ניעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. Hempel

Centrala **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70
Filje
Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט ואל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך
גמאשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

בירגערליכער בלאק אריינגעטראגן אין לעצטען טאג א פראטעסט געגען די וואלן א״ז דריטן וואל-קרייז

מיר האבען שוין געשריבען, אז דער בירגערליכער בלאק קלויבט זיך אריינצוטראגן א פראטעסט געגען די שטאט-ראט-וואלען, אין געוויסע וואהל-קרייזען.

אין תחילת איז געווען א מיינונג צו דערלאנגען צוויי פראטעסטען: פון דריטען און פון צווייטען וואהל-קרייז. אין די צוויי דערמאנטע וואהל-קרייזען האבען מצד דעם בירגערליכען בלאק פיגורירט אויף די ערשטע ערטער משה ראטענבערג און מיכאל ריכטמאן. ביידע זענען נישט דורכגעגאנגען, ווייל ס׳האט זיי געפעהלט די נויטיגע צאל שטימען.

ווי עס ווייזט אבער אויס האט מען זיך צוריקגעצויגען פון איין פראטעסט אויפן צווייטען וואהל-קרייז און מ׳איז געבליבען ביי איינעם — אין דריטען.

היינטיגען דינסטאג, אין סאמע לעצטען טאג, ווען ס׳איז געווען נאך צייט אריינצוטראגען א רעקורס געגען די וואהלען, האט זיך געמאלדען דער בירגערליכער בלאק מיט א פראטעסט צו דער הויפט וואהל-קאמיסיע, פערלאנגענדיג צו אנולירען די פארגעקומענע וואהלען און פערארדנען נייע אין דריטען וואהל-קרייז.

אויפ׳ן פראטעסט זענען אונטערגעשריבען 90 וועהלער פון דריטען וואהל-קרייז, וועלכער נעמט ארום די גאסען: רינעק, שפאציר-גאס א. אנד.

די דערמאנטע וועהלער פעררופען זיך אין זייער פראטעסט אויפ׳ן ארטיקעל 52 (פאראגראף 2) פון געזעץ וועגען וואהלען פון ראטמענער אין די שטארט-ראטען, וועלכע לויטעט אזוי: „די וואהלען ווער׳ען אונגילטיג, ווען זיי ווערען אדורכגעפיהרט נישט אין איינקלאנג מיט די געזעצליכע פארשריפטען און עס ווערען געמאכט אבנויגונגען, וועלכע קענען משפיע זיין אויפ׳ן אויסגאנג פון די וואהלען”.

די פראטעסטירענדיקע וועהלער פון דריטען וואהל-קרייז מאכען אויפמערקזאם אין זייער רעקורס אויף פאלגענדע אפנייגונגען:

„דער בירגערליכער בלאק האט אריינגעטראגען אין דער הויפט-וואהל-קאמיסיע א ליסטע מיט 10 קאנדידאטן פארן דריטען קרייז. די קאמיסיע האט קוועסטיאנירט 4 פון זיי, פאדערענדיג אויפצוגעבען אנדערע. דאס איז געטוהן געווארן, אבער אין די בעקאנטמאכונגען, וואס זענען דערנאך ארויסגעהאנגען געווארען האבען נישט פיגורירט די נייע, נאר די ערשטע. שפעטער האט די הויפט וואהל-קאמיסיע מודיע געווען, אז זי האט נישט בערוקזיכטיגט די 4 צוגאב-קאנדידאטען און איהרע נייע בעקאנטמאכונגען דעם 18 מאי וועגען די ליסטע 6 האבען נאר ענטהאלטען 6 קאנדידאטן. דאס האט דעזאריענטירט די וועהלער און געהאט אנ׳איינפלוס אויפ׳ן אויסגאנג פון די וואהלען”.

דער פראטעסט איז דערלאנגט געווארען צום וואיעוואדא דורך דער פערמיטלונג פון דער וואהל-קאמיסיע, וועלכע קאנטראלירט יעצט, צי די פערזאנען, וואס האבען אונטערגעשריבען דעם רעקורס זענען דערצו בערעכטיגט, און, צי זיי פיגורירען אויף דער וועהלער-רשימה.

דער דריטער וואהל-קרייז האט ארויסגעגעבען 5 מאנדאטען: 2 פאר פ. פ. ס. 2 פאר׳ן כאדעקיש-אזאנישען בלאק און 1 מאנדאט פאר׳ן בונד — קאפלאן. מצד דעם בירגערליכען בלאק האט דארט פיגורירט משה ראטענבערג און נתן רובינשטיין אויף די ערשטע ערטער.

יעצט בלייבט צו ווארטען אויף א דעציזיע פון ה׳ וואיעוואדא, און אזוי לאנג ביז דער ענין וועט נישט געלעזט ווערען, קען דערווייל נישט פארקומען קיין זיצונג פון נייעם שטאדט-ראט. אזוי זאגט ד׳ער ארט. 59 פון געזעץ וועגען די שטאדט-ראט-וואהלען.

אינטערעסאנט אז פון אלע 6 וואהל-בלאקען וואס ראדאם האט ארויסגעשטעלט צו די וואהלען, איז פון קיינעם נישט איינגעפלאסען קיין פראטעסט נאר פון יודישען בירגערליכען בלאק. דאס איז אין א גרויסע מאס צו פערדאנקען דעם אונפעראנטווארטליכען, צעדרייטען סעקרעטאר בלע״ז, וואס האט כסדר געקלעקט און געמעקט די ליסטעס און זיך נישט געקענט קיין עצה געבען. ער האט געהאלטען אין איין איבערשרייבען די נעמען און ארומגעלאפען א צעמישטער אלע מאהל נאך נייע אונטערשריפטען. ער האט וואגאר נישט געוויסט, צי די וואס שטעלען ארויס קאנדידאטען, אדער די קאנדידאטען גופא האבען אליין יא וואהל-רעכט. אין א סך פאלען האט זיך ארויסגעשטעלט, אז זיי פיגורירען נישט אויף די וועהלער-רשימות און דערפון האט זיך גענומען דאס קוועסטיאנירען דורך דער הויפט-וואהל-קאמיסיע די ליסטעס פון בלאק.

אט דאס זענען די פרוכטען ווען מען לאזט צו צו פעראנטווארטליכע ארבייט א שלים׳מזל׳ניק און מען לאזט זיך פון איהם ארומפיהרען ביים קאפ. ער האט א פנים געמיינט, אז דאס זענען אקציעלעך פון בוסק, מצות און קוילען, וואו טען פיהלט זיך זיכערער און ס׳געהט צו אנדערש: גרינגער און בעקוועמער, ווייל מ׳האט נישט צו טהון מיט אזעלכע מקפידים ווי א הויפט-וואהל-קאמיסיע, וואס איז בודק יעדען אות און נקידה און זעהט אז יעדעס געשריבענע ווארט אדער נאמען זאל אויטענטיש שטימען און זיין אין בעסטער ארדנונג אין הסכם מיט די רעגולאמין-פאר שריפטען.

קינא „טשארי”

א פערדאפעלטער פראגראם:

אלס ערשטער

א שפאנענדער פילם

„קוריער צארסקיי”

אלס צווייטער פילם

שענע פוילישע קאמעדיע

„יאדזשא”

אין די הויפט-ראל

יאדוויגא סמאסארסקא

א פראנצויזישער קאסמעטיק-ספעציאליסט

ערטיילט די ווייטערדיגע

ווערטפולע אנווייזונגען

אויפ׳ן געביט פון פודער-שאטירונגען — איז פונקט אזוי ווי אויפ׳ן געביט פון קאפעלושען און קליידער — פאריז דיקטירט די מאדע! דעריבער זענען טאקי די נייע בעצויבערענדע ניואנסען פון פודער Tokalon פרעפארירט געווארען דורך אנ׳אנגעזעהענעם פראנצויזישען קאסמעטיק־ספעציאליסט

• **Pêche** — א וואונדער-שעהנער, חארמער ניואנס פון בליהענדע בזשאסקויניע — דער לעצטער מאדע-געשריי פאר בלאנדינקעס.

• **Ocre Nr. 2** — א ענטציקענדער ניואנס פאר ברונעטקעס, אויף ביטאג אזוי גוט ווי אויף ביינאכט.

די לעצטע מאדערנסטע ניואנסען זענען אראבגעבראכט געווארען קיין אייראפא דורך אונזער פאריזער קאסמעטיק ספעציאליסט. בעקומען קאן מען זיי נאר אין דער רייכער קאלעקציע פודער Tokalon, וועלכער ווערט אויסגעארבייט לויט דער אריגינעלער פראנצויזישער פארשריפט פון בעריהמטען פאריזער פודער Tokalon, ער זענען פארהאן נאך אכט וואונדערשעהנע ניואנסען, אונגעווערהנליך לעבעדיגע און שטראהלענדע א דאנק דער קרעם-פיאנקע, מיט וועלכער דער פודער Tokalon איז געמישט. דעריבער בעקומט א גלאנץ און א נייע נאטירליכע קאליר אפילו די טונקעלסטע און די אממיינסטען קאלירלאזע צערע. פאדער ביים פערקויפער די גאנצע גאמע בעצויבערענדע שאטירונגען פון פודער Tokalon.

ראשקא זוויקטלסקא נ. ע.

קומענדיגען זונטאג, אין ערשטען טאג פון חודש תמוז פאלט אויס די צווייטע יאהר - צייט פון דער פרוי ראשקע זוויקעלסקא נ. ע.

די פערשטארבענע האט איבערגעלאזט א גוטען נאמען צוליב איהרע זעלטענע מידות טובות מיט וועלכע זי האט זיך אויסגעצייכענט אין איהר גאנצען לעבען.

מחמת דעם וואס זונטאג איז דער צווייטער טאג ראש חודש, וועט אבגעריכט ווערען אנ אזכרה אויף איהר קבר פרייטאג כ״ט סיון.

• • •

אין דער נעקראלאג-מודעה אויף דער ערשטער זייט איז דורך א פערזעהן אנגעגעבען די ערשטע יאהר-צייט. עס דארף זיין די צווייטע יאהר-צייט, וואס מיר בעסערען דא אויס.

רעד.

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער ברודער, שוואגער און פעטער

עזריאל פרידמאן

מיט פריל **מינדיל פישמאן**

א גליקליכען צוזאמענבונד דעם פערלאבטען פאר׳ל און נחת די עלטערען

גד׳על אפעל עט **פרוי** און **קינדער.**

HERBATA z DZWONKIEM

BEL-TEA

jest mieszanką najszlachetniejszych gatunków herbat o miłym aromacie i wybornym smaku.

גמינע גע׳קנס׳עט א שמש

זונטאג האט דער היגער „מזרחי” גערופען א פראטעסט-פערזאמלונג אין דער שוהל, געגען ווייס-בוך. עס איז געקומען א גרעסערער עולם, וועלכער האט אבער געטראפען די שוהל פערשלאסען. דער פערזאמעלטער עולם האט געהאט אנ׳ערלויבעניש פון דער גמינע אבער דער שוהל-שמש שמואל מענדעל זינגער האט אויך פערלאנגט א ערלויבעניש פון הרב קעסטענבערג. די אמפערניש האט געדויערט א פאר מינוט, ביז דער ה׳ מיכאל ריכטמאן האט זיך טעלעפאניש פערשטענדיגט מיט הרב קעסטענבערג, וועלכער האט תיכף געהייסען עפענען די שוהל.

פאר א קנס האט די גמינע אבגעשטעלט דעם שמש שמואל מענדעל זינגער אויף צוויי וואכען אין זיין טעטיגקייט, פערביטענדיג איהם דורך דער צייט אריינצוקומען אין שוהל.

דער שמש האלט דאס פאר א נישט גערעכטען משפט. ער ערקלערט, אז מ׳האט איהם אנגעזאגט, אז אהן דער ערלייבעניש פון רב זאל ער נישט דערלאזען איינארדנען קיין שום פערזאמלונגען אין שוהל.

די גמינע נעמט דאס אבער נישט אן פאר קיין תירוץ און האלט זיך ביי דער „זאוויעשעניע”.

אוועקפאהרענדיג אויף דאטשע — פארגעס נישט אויפצוגעבן דיין אדרעס אין רעדאקציע

אונזער חבר און פריינד

ארנאלד ראזענפעלד

און זיין פרוי

ק ל א ר א

צום געבוירען ווערען פון זייער ערשט

ט ע כ ט ע ר י ל

א הארציגען מזל-טוב.

נייע ציוניסטישע ארגאניזציע

א י ן ר א ד א ם

אונזער מיטגליד און חבר

ה׳ ארנאלד ראזענפעלד

צום געבורט פון זיין

ט ע ר ט ע ר ל

די בעסטע ווינשען

ב ר י ת ה ח י ל

ע״ש ז. זבוטינסקי

ר ד ו ם

איך גראטוליר הערצליך

מיין חבר און פריינד

ארנאלד ראזענפעלד

מיט זיין פרוי

ק ל א ר א

צום געבוירען ווערען פון זייער ערשט

ט ע כ ט ע ר ל

איך ווינש א גרינגע און גליקליכע ערציהונג.

נאטאן רובינשטיין.

א הארציגען ווינטש אונזער פריינד

ארנאלד און קלארא ראזענפעלד

צום געבורט פון זייער ערשט

ט ע כ ט ע ר ל

דעם ניי געבוירענעם — א גרינגע דערציהונג.

אברהמ׳לע פינקעלשטיין, פרוי און טאכטער.

אונזער מיטארבעטער

ה׳ ארנאלד ראזענפעלד און זיין פרוי **קלארא**

אונזער בעסטען מזל - טוב

צום געבוירען ווערען פון זייער

ט ע כ ט ע ר ל

רעדאקציע און אדמיניסטראציע

«ראדאמער - קעלצער לעבען»

אונזערע פריינד

ה׳ **ארנאלד ראזענפעלד** און זיין פרוי **קלארא**

אונזערע הארציגסטע ווינשען צום געבורט פון זייער ערשט

ט ע כ ט ע ר ע ל

לאה׳טשע און **מאיר הערץ.**

ד ע ם פ ר י י נ ד

ארנאלד און זיין פרוי **קלארא ראזענפעלד**

צום געבורט פון זייער ערשט **ט ע כ ט ע ר ע ל**

מיינע בעסטע ווינשען.

גבריאל ווייסמאן

ב ע ק א נ ט מ א כ ו נ ג

מיר מאכען בעקאנט אז פון 1-טען יוני ד. י. זענען געעפענט געווארען ספעציעלע איינגעריכטעטע צימערען אויף **לארעס** און פערשידענע קאלטע געטראנקען פון די בעסטע פאבריקען.

מען קען אויך בעקומען גוטע געשמאקע טהיי, קאווע און זויערע מילך און אויך דאס בעסטע געבעקס.

„ווארגאווי”

ע. סאלבע ראדאם זשעראמסקיעגא **25**

40-יעהריגער יובילעאום פון דער ראדאמער תלמוד-תורה

די געזעלשאפט תלמוד תורה אין ראדאם פייערט דאס יאהר א 40-יעהריגען יובילעאום צייט די געזעלשאפט ת״ת עגזיסטירט ביי אונז אין שטאדט, די תלמוד-תורה איז לעצטענס אוועקגעשטעלט געווארען אויף זעהר א הויכען ניווא, ווי די למודי קודש און אויך די למודי חול ווערען געלערענט דורך ספעציעלע פאכמענער. א י ן צוזאמענהאנג מיט דער יובילעאום - פייערונג האט די פערוואלטונג פון תלמוד-תורה בעשלאסען צו שרייבען א ספר תורה.

די התחלה וועט פארקומען אין איינעם פון די גרעסטע שטאט-זאהלן מיט א רייכען פראגראם. די אותיות וועלן ווערן פערקויפט און יעדענ׳ם נאמען וועט פעראייביגט ווערען אין אנדענקונ׳ס-בוך „ספר הזהב” און די גאנצע הכנסה וועט בעשטימט ווערען לטובת דער געזעלשאפט תלמוד-תורה.

ב

אונזער יודישע יוגענד

ס'ענדיקט זיך דאס שול-יאהר. די אזוי גערופענע מאטורע-עגזאמענס האבען זיך שוין געענדיקט און ווידער האבען די 8-קלאסען, אדער, ווי זיי הייסען היינט, די ליצייען ארויסגעווארפען פון זיך אין אלע שטעט פון לאנד קאדרען יוגענט צו לערנען ווייטער אדער צו ארבעטען.

איז מילא מיט דער ניט יודישער יוגענט זענען מיר באזארגט. וועגען איר האבען מיר ניט וואס צו דאגה'נען. די טירען פון די הויכשולען זענען פאר איהר אומעטום אפען און מיט ארבעט וועלען זיי זיך אויך ווי ס'איז איינארדנען. אלע געביטען פון ווירטשאפטלעכען לעבען זענען פאר איהר צוטריטליך. די טירען פון אלע אמטען זענען אויך פאר איהר פריי און פריער שפעטער וועט מען זיך דערשלאגען צו פאסטענס און שטעלעס וועגען וועלכע יודען קענען ניט חלומען אפילו. און דער וואס וועט ניט וועלען שטודירען אדער אננעמען א פאסטען, האט ער אויך ברייטערע מעגליכקייטען אויסצוקלויבען אן אנדערע פאזיציע אין לעבען. ער האט גרעסערע שאנסען צו פארנעמען זיך מיט האנדעל, אויב ער איז פעאיק צו דעם, מיט מלאכה, אויב אים ציט דערצו, מיט א פרייער פראפעסיע א. א. וו.

גרויס אבער איז אונזער זארג וועגען דער יודישער יוגענט. פאר איר זענען ניט אלע וועגען פריי, ניט אלע שליאכען אפען. שלאגבוימער פארשטעלען איר די ווייטע פערספעקטיווע אויף איינצוארדנען זיך ביי די איצטיגע באדינגונגען אין אונזער לעבען. ניט נאר אין לאנד זענען פאר איהר געשלאסען א סך טירען, נאר אויך אין אויסלאנד, ווען אפילו זי זאל האבען די מעגליכקייט צו עמיגרירען. אין דער איצטיגער שטורמדיקער צייט פאלט אריין אונזער אומשולדיקע יוגענט הילפלאז, אהן צוגרייטונג פאר דער הארטער ווירקליכקייט.

און ס'שאפט זיך א לאגע, אז ווען ביי לייטען איז די יוגענט א פרייד פאר דער עלטערענשאפט, א געווינס פאר דער געזעלשאפט, א טרייסט, איז ביי אונז די יוגענד א קוואל פול מיט זארג פארן אומבאוואוסטען מארגען. א בייזע, א פינסטערע, א רשעותדיקע וועלט באגעגענט די יודישע יוגענד ארום און ארום. וואו זי גייט, וואו זי שטייט שטויסט זי זיך אן אויף שוועריקייטען, וואו זי ווענדט זיך און קעהרט זיך זעהט זי ארום זיך ניט קיין פריינדלעכע בליקען.

און ס'ווערט אזוי ארום געבוירען א פראבלעם — א יוגענט-פראבלעם אין וועלכער ס'נעמט שוין אנטייל ניט נאר עלטערנשאפט, נאר אויך די יוגענט.

אמת, אויך ביי די אומות העולם עקזיסטירט א יוגענד-פראבלעם. אבער דארט איז עס ניט נאר די זארג פון דער עלטערנשאפט, אדער יוגענט גופא, נאר אויך פון דער מלוכה. די מלוכה הייסט עס, איז אין דעם בעטייליגט און ויבאלד די מלוכה נעמט שוין אויך אן אנטייל אין לעזען א פראבלעם פון ארבעטסלאזיקייט, האט דא שוין די פראגע אן אנדער פנים. די קאנטען זענען שוין ניט אזוי שארף און צוגעשפיצט. דער פראבלעם איז מיט דער הילף פון דער מלוכה א סך פארלייכטערט.

די יודישע יוגענט געפינט זיך ניט אין אזא גליקליכע סיטואציע. די יוד. יוגענט גייט ניט אריין אין חשבון. פאר איר מוז זארגען אדער זי אליין, אדער אייגענע טאטע-מאמע אדער אין לעצטען פאל: די יודישע געזעלשאפט גופא, אהן די מיטלען פון דער מלוכה-הילף.

די יודישע יוגענט האט ניט קיין אייגענע פון דער מלוכה אויסגעהאלטענע הויכשולען, האנטווערקער-שולען, פאך-שולען, האנדעלס-שולען, אדער אזוי שולען פאר אינטיליגענטישע פראפעסיעס. די יודישע האנדעלס-יוגענד, למשל, געניסט ניט פון מלוכה-קרעדיטן, וואס ס'געניסט דער ניט-יודישער יוגענטליכער האנדעלס-עלעמענט. דאסגלייכען אויך בנוגע קאאפעראציעס א. א. וו. די יודישע שטודירענדע יוגענד געניסט ניט פון אלע הנחות וואס ס'האבען די ניט יודישע שטודירענדיקע. דאסגלייכען אויך ווען ס'האנדעלט זיך וועגען האנטווערק וכדומה. וועגען א צוטריט צו ערד-ארבעט שוין אפגערעדט. דאס ביסל וואס מיר האבען יא מוזען מיר אויסטראגען אליין אויף די יודישע פלייצעס.

דער יודישער-יוגענט-פראבלעם וואקסט זיך פונאנדער אין גאר א ברייטען פארנעם. זי ווייזט כסדר ארויס טענדענצען צו פארוויקלען זיך און צו פארפלאנטערען זיך אלץ מעהר און מעהר. ס'איז א שרעק צו טראכטען וועגען ג ו ר ל פון טויזענדער יודישע יוגענטליכע אין דער איצטיגער ניט היימלעכער צייט.

אמאל איז אויך די יודישע יוגענד געוועזן דער סימבאל פון אונזער האפענונג, פון אונזער צוקונפט. ס'איז קיין דאגה ניט געווען וועגן קינדער. יודישע טאטע מאמע האבען מקיים געווען די מצווה „פרו-ורבו". וועגען מארגען, האט מען געהאלטען, זאל גאט זארגען די וועלט איז גענוג גרויס, ברייט און אפען. היינט איז אונזער יוגענד דער סימבאל פון אונזער אייגענע אומזיכערקייט פארן מארגען. קוקען מיר אויף אונזער יוגענד זעען מיר אונזער אייגענע אומבאהאלפענקייט און ניט נאר דאס. מיר זעען אויך די אומרעכט, וואס ווערט אונז געטוהן.

די אומרעכט וואס באשטייט אין ניט געבען די מעגליכקייט יונגע בלומען צו בליען און זיך פונאנדערצוּוואקסען, די אומרעכט באשטייט אין דעם, וואס מען נעמט ביי די יוגענט אוועק די זון-שטראלען און דעם מארגענטוי — א די באדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאר א קנאספ פאנאנדערצוּוויקלען איהרע בלעטער. דאס ניט געבען די מעגליכקייט יונגע כוחות צו אנטוויקלען זיך ווייטער און ארויסווייזען זייער פעאיקייט, דאס איז דער גרעסטער פארברעך פון דער געזעלשאפט.

צום גליק איז עס ניט די שולד פון דער יודישער געזעלשאפט. די יודישע געזעלשאפט טוט פאר איר יוגנט אפשר אלץ וואס זי קען. זי איז אבער אליין אויך געפענטעט פון זייטיקע סיבות

א געזעלשאפט, וואס האט ניט די פעהיגקייט צו באזארגען איהר יוגענד איז שוין דערמיט אליין ניט עקזיסטענץ-בארעכטיגט. אבער ס'האנדעלט זיך דא ניט אין פעאיגקייט — נאר אין וועלען.

מ'דארף נאר וועלען באזייטיגען די צווימען. מ'טאר ניט אפטיילען די יוגענד מיט גרעניצען אויפן באדן פון נאציאנאליטעטס-פערשידענהייט, פונקט ווי מען טאר דאס אויך ניט טאן אויפן באדען פון קלאסען-אונטערשיידען. די יוגענד פון אלע נאציאנאליטעטען און קלאסען מוז זיין גלייכבערעכטיגט אין לעבען, בנוגע איינארדנען זיך אויף אלע געביטען אהן שום באגרעניצונגען.

יא, מען דארף נאר וועלען — און ווי לייכט ס'וואלט זיך דאן געלעזט דער פראבלעם אויך פון דער יודישער יוגענד.

י. ג.

עפענטליכע ווענדונג קיין אמעריקא

איך א יודישער לאנגיעהריגער ארצט (מעדיצין-דאקטאר) בין גענויט צו עמיגרירען. מיין בעגעהר איז פאהרען אין די פעראייניגטע שטאטען פון אמעריקא עס איז אבער נויטיג ארויספאדערונג'ס-פאפירען (אפידעוויטס) פון קרובים, פאבריקען און דעסגלייכען. אין מיין פאל אבער קען דאס זיין נאר א הייל-אנשטאלט, שפיטעלער, פריוואטע הייל-אנשטאלטען, אדער הייל-אנשטאלטען פון פעראיינען, לאנדסמאנשאפטען און סאסייטעס. איך בין אפילו גרייט מיטצוארבייטען אין אזעלכע אנשטאלטען אדער האספיטאלען אין כאראקטער פון א געהילפ'ס-ארצט. דאס מיינט אלס פעלדשער און בכלל אויסצופיהרען די ארבייט וואס געהערט צום פערסאנאל פון די הייל-אנשטאלטען, אדער האספיטעלער.

איך בעט זיך ווארים אכרופען אויף מיין בקשה און מיר שיקען אזעלכע ארויספאדערונג'ס-פאפירען אויפ'ן אדרעס פון דער רעדאקציע „ראדאמער-קעלצער לעבען" ראדאם, שווארליקאווסקא 20, פאר „ארצט".

בעמערקונג פון רעדאקציע.

מיר שטיצען אונטער די ווענדונג פון יודישען דאקטאר און בעטען גלייכצייטיג די יודישע צייטונגען אין אמעריקא איבערצודריקען און פערעפענטליכען זיין בקשה.

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט

XXII

איך האב פשוט אויפגעשוידערט פון מיין פרויס גרויזאמע איבערלעבענישען. איך האב אויסגעהערט איהרע ביטערע און שרעקליכע עראינערונגען, וואס זי האט געברענגט פון דעם טייוועל-אינזעל אין דאכאו. ווען מיין פרוי האט אויספיהרליך געשילדערט דאס שרעקליכע בילד, ווי אזוי זי האט דערשטיקט דעם רוצחישען אנפיהרער פון איהר אבטיילונג אין קאנצענטראציע-לאגער — איז איהר געקומען טרערען אין די אויגען זי האט אצינד נאך א מאהל איבערגעלעבט דאס דערצעהלטע. דאס האט אויף איהר אזוי שלעכט געווירקט, אז זי האט געמוזט איבעררייסען איהרע רייד. דאס פנים האט זיך פערענדערט און אנגענומען דאס געשטאלט פון א מאסקע. ס'האט איהר פערפעהלט אטעם און זי איז נישט אימשטאנד געווען א פאר מינוט ארויסצורעדען א ווארט.

ווען זי האט זיך בערוהיגט האט זי ווייטער דערצעהלט:

— ווען יאהאן איז געלעגען טויט (יאהאן האט געהייסען דער ערמארדעטער נאצי-פערוואלטער אין קאנצענטראציע-לאגער) האב איך נישט געטראכט פון אנטלויפען, פון אויסבעהאלטען דאס פערברעך. איך בין געווען אזוי צעמישט, אז כ'בין ארויס פון צימער, צוגעגאנגען צו די צוויי קרעפטיגע יונגען, וואס האבען געהאלטען וואך אין דרויסען און זיי געשלעפט ביי די ארבעל: קומט מיט מיר, וועט איהר עפעס זעהן.

די צוויי געזונטע נאצי-לייט האבען מיך ערשטוינט אנגעקוקט און מיך בעטראכט ווי א וואהנזיניגע. זיי האבען זיך געוואקעלט צוגעהן מיט מיר. איינער פון זיי, האט מיך א שטויס געטוהן פון זיך, אז איך בין געפאלען צו דער ערד מיט אזא אימפעט, אז איך בין געבליבען ליגען נישט צו קענען זיך ריהרען פון ארט. ער האט מיך נאך דערצו געזידעלט מיט די געמיינסטע ווערטער און געשאלטען. דער אויסוואורף איז פונדעסטוועגען טשעקאווע געווען צו וויסען, צו וואס איך האב איהם גערופען און ער איז אריין אין יענעם צימער. ער איז באלד ארויס פון דארט מיט א געוואלד צום צווייטען קאמעראד זיינעם:

— אלפרעד, ס'איז געשעהן אנ'אומגליק, אונזער קאמאנדאנט ליגט טויט מיט א צעקוועטשטען האלז. נישט אנדערש, נאר די פערפלוכטע יודין האט איהם ערמארדעט דורך דערשטיקען. קום וועסטו זעהן! —

און צו מיר איז ער צוגעלאפען מיט צוברענטע, ווילדע אויגען און מיט א פער'סמ'טע שוים אויף די ליפען און מיט רוגזה מיך א שלעפ-געטוהן ביי די האר, אויפשטעלענדיג מיך מיט א טייוועל'שען כח, אויף די פיס. ער האט מיר געריסען ביי די האהר פון קאפ און אזוי געשלעפט נאך זיך אין ביורא-צימער און דארט מיך ווידער א שלייַדער געטוהן אויף דער ערד, אויסברומענדיג אין איין רציחה:

— דאס איז איהר ארבייט. דאס איז א פרוי א דעמאן. אנשטאט ליבע, האט זי איהם דעם טויט געברענגט —

דער צווייטער נאצי איז געשטאנען און בעטראכט דאס בילד און געשוויגען. ער האט געקוקט דא אויפן ערמארדעטען קאמאנדאנט און דא אויף מיר און דערביי מאניפולירט כסדר מיט'ן רעוואלווער. דער קאמעראד זיינער האט איהם געוועקט און גערופען:

— אלפרעד, וואס שטעהסטו פערדומט, וואס טראכסטו דען נאך? מ'דארף זי איבערגעבען צו דער אויבערמאכט פון לאגער און דארט וועט מען זי שוין פערטיג מאכען. מ'וועט זי קלאפען. נישט איר אליין וועט מען דעם קאפ אבהאקען; פאר איהר מארד וועלען הונדערטער יודישע קעפ פאלען. זיי זענען דא ווי די הינד אין קאנצענטראציע-לאגער. צו וואס ברויך מען דען זיי, אויב נישט פארן עשאפאט?

אלפרעד האט נישט באלד געענטפערט. ער האט זיין חבר אנגעקוקט מיט א בייזע מינע, צוגויספרעסענדיק די ליפען. דערנאך האט ער זיך אנגערופען צו זיין פארטיי-גענאסע:

— רודאלף, קאך זיך נישט אזוי. ס'איז נישט בעוויסט וואס און ווי אזוי ס'איז פארגעקומען. איינס איז יא זיכער: אונזער קאמאנדאנט האט דער יודין געוואלט פערגוואלדיגען. דו ווייסט דאך וואס ס'איז געשעהן און יענער שפעטער נאכט, ווען ער האט אונז גערופען צו-הילף אין דער אבטיילונג נומער 250, וואו די דאזיקע יודישע פרוי איז געלעגען אין איהר צעלע און געשלאפען. דו דערמאנסט דיך גארנישט ווי אויפן שטרענגען בעפעהל פון אונזער קאמאנדאנט, האבען מיר ביידע מיט געוואלד זי אריינגעטראגען אין דאזיגען צומער? ניין, קאמעראד רודאלף, עס קומט איהר נאך נישט צו קעפען און איך ערלויב דיר נישט אנצורופען די דאזיגע עהרליכע און צניעה'דיקע יודישע פרוי מיט אזעלכע שאנד-נעמען —

רודאלף האט פערווינדערט אנגעקוקט אלפרעד'ן, אויסגעגלאצט א פאר ביסטרע אויגען אויף איהם און אויסגעוואורטשעט:

— וואס הער איך? דו אלפרעד זאלסט דאס זאגען? אזוי רעדט א נאצי? ניין, מיר געפעלט דאס נישט. איך האב אויף דיר א פערדאכט. אז דו געהערסט צו די געגנער פון אונזער רעזשים. דו ביסט זיכער איינער פון יענע, וואס קעמפען מיט אונזער „פיהרער". איך וועל דאס נישט דולדען און איך וועל דאס מיטטיילען דער העכערער מאכט. איך וועל אלץ דערצעהלען.

רודאלף איז געווארען אזוי אויסגעברויזט, אז ער האט זיך געלאזט געהן צו דער טהיר, כדי צו רופען הילף ביי די שטורמיסטען, וואס זענען געשטאנען אויפ'ן הויף. אבער איידער ער האט בעוויזען אריבערצוגעהן איבער דער שוועל, האט אלפרעד אויסגעשאסען פון רעוואלווער און גלייך אויפ'ן ארט דערהרג'עט רודאלפ'ן. וואס ווייטער איז געשעהן, וועט דאס דערצעהלען אלפרעד אליין. ער געפונט זיך אין צווייטען צימער. מעהר קען איך נישט —

מיין פרוי האט אבגעהאקט איהר דערצעהלען און אריינגערופען פון דער צווייטער שטוב איינעם פון די צוויי יונגעלייט, וואס האבען מיך אריינגעטראגען אויפ'ן דריטען שטאק און מיך אריינגעפירט אהער אין דער וואהנונג פון דער שווייצארישער ארבייטער-פאמיליע.

דער יונגערמאן וואס איצט אריינגעקומען אויפ'ן רוף פון מיין פרוי, איז געוועזן א הויכער, פעסט-געבויטער יונגער דייטש. ער האט געשמייכעלט און מיט א טיפען פערנויג, זיך פארגעשטעלט פאר מיר:

— אלפרעד פון בערלין, א דייטש, אבער א סאציאל-דעמאקראט, און א פערשטעלטער, א פערמאסקירטער נאצי —

אלפרעד האט אויף דער ביטע פון מיין פרוי פערענדיגט דערצעהלען איהרע מארטירערישע איבערלעבונגען:

— יא, ה' ב. איך האב זיי גוט אנגעפייפט, די נאציס פון דאכאוער קאנצענטראציע-לאגער. באלד ווי כ'האב דערשאסען רודאלפ'ן, האב איך געניסטערט אין אלע עווידענצען פ ו ן ביורא. און קודם כל פערניכטעט די פאפירען, אין וועלכע אייער פרוי איז געווען פערשריבען אלס געפאנגענע יודין. דערנאך האב איך געמאלדען די אויבער-הערשאפט פון לאגער, אז דער קאמאנדאנט פון מיין אבטיילונג יאהאן און מיין וואך-קאמענדאנט רודאלף האבען פערפיהרט א קאמף צוליב א פרוי און ביידע זענען זיי געפאלען קרבנות אין דאזיגען קאמף: איינער איז דערשטיקט געווארען און דער צווייטער איז דערשאסען געווארען. איך האב אן געוויזען אויף דער פרוי, וועלכע איז געווען נישט קיין אנדערע ווי אייער פרוי. לויט ווי מיר האבען זיך פריהער אבגערעדט, האט אייער פרוי, זיך צעוויינט און דערצעהלט, אז זי איז געקומען פון דער שווייץ קיין בערלין און דא האט זי יאהאן בעקענט און פערפיהרט אהער אין דאכאו, וועלענדיג זי מאכען פאר זיין שקלאפין. דערביי האט אייער פרוי אויפגעגעבען א נאמען פון א רייכער אריסטאקראטישער דייטשער פאמיליע אין ציריך, צו וועלכער זי געהערט אן א טאכטער.

די אויספארשונג איז געבליבען געלעפט. זי האט זיך געפונען אין א שווערער פערלעגענהייט. ווי אזוי וועט מען זיך דא פערענטפערען פאר די דייטשען אין דער שווייץ, מיט וואס פערגלעט מען אזא שענדליכען פאל און ווי אזוי פעררייבט דעם דאזיגען מיאוס'ען עסק?

די אויספארשונג איז נאך מעהר פערפלאנטערט געווארען דערמיט, וואס איך האב ערקלערט, אז יאהאן האט מיט א טאג פריהער פערברענט א סך דאקומענטען אין ביורא. דאס איז געווען מיינער א טריק, כדי מ'זאל נישט פערלאנגען פון אייער פרוי קיין פאס,—וואס זי האט טאקע נישט געהאט — כדי צו בעשטעטיגען איהרע רייד, אז זי שטאמט פון דער שווייץ, און, אז דאס אלץ וואס זי זאגט איז ריכטיג. מיין ערקלערונג האט גאר צוטומעלט די ריכטער. איך האב דאן געמאכט א פארשלאג, אז איך נעם מיך אונטער אבצופיהרען די פרוי קיין שווייץ און זיך דארט איבערצייגען אויפ'ן ארט, צי דאס אלץ איז אמת, וואס זי האט ערקלערט. אויב יא, וועט שוין מיין בעגלייטונג אליין און דאס אבפיהרען זי צו איהרע עלטערען, זיין א גענוגענדע רעהאביליטאציע. און אויב ס'וועט נישט שטימען, אה דאן ווייס איך שוין וואס צו טהון...

מיין אויפטהו איז געפעלען געווארען איך האב געבערענגט אייער פרוי קיין שווייץ, אבער גלייכצייטיג האט מיר דער נאצישער שטאב מיטגעגעבען געהיימע אינסטרוקציעס צו די דייטשען אין דער שווייץ. איך האב אלעס גענוי אין בעסטען ארדנונג ערלעדיגט. איהר זעהט דען נישט?

(ווייטער קומט)

מאיר הערץ

שטאַפּעטען לויפען אויף די וועגען זוכען פערשווינדענעם אוצר

פון דער סעריע «די פוילישע פּאָווסטאַניע»

XXI

דאָס שטעדטעל האָט זיך אויפ'ן קאָפּ געשטעלט. יעצט האָבען שוין אַלע געגלויבט, אַז מענדעל איז אַנטלאָפען מיט'ן אוצר; אַנדערש, וואָס האָט ער מורא געהאַט צו בלייבען אין שטעדטעל?

דאָס גאַנצע שטעדטעל איז געשטאַנען צונויפגעזאַמעלט אין מאַרק און געקלערט אפשר קאָן מען נאָך כאַפּען און דעריאָגען מענדלען. פּלוצלינג האָט מען זיך דערמאָנט, אַז עפּעס זעהט מען נישט פיניעלע דעם נאַכט־שומר. איז געוואָרען נאָך אַ גרעסער געוואַלד וואו ער איז אַהינגעקומען. אין תחילת האָט מען געמיינט, אַז מענדעל האָט איהם דערהרג'עט, כדי ער זאָל איהם נישט שטערען צו אַנטלויפען. אָבער נאָך לאַנגע זוכענישען האָט מען איהם געפונען אין מענדעל'ס שטאַהל ליגען פּופּען, אַז מ'האָט איהם קוים פון שלאָף אויפגעריסען. אָבער פון איהם האָט מען גאָרנישט געקענט דערגעהן. ער האָט זיך געריבען די אויגען און געקוועטשט מיט די ברייטע אַקסלען, אַז ער ווייסט פון גאָרנישט, ער האָט נישט געזעהן, ער האָט נישט געהערט. נישט מעהר, מענדעל האָט איהם נעכטען פערבעטען אויף וויעטשערע און איהם גוט אָנגעשיכור'ט מיט שטאַרקען אַקעוויט.

אַלע אין שטעדטעל האָט טיעף געקרענקט וואָס מענדעל האָט זיי אַזוי אָנגעפּייפט און זיי האָבען בעשלאָסען אַרויסצושיקען אויף פערד די פלינקסטע און שטאַרקסטע יונגען פון שטעדטעל נאָכיאָגען מענדלען, אפשר וועלען זיי איהם כאַפּען. אָבער אַ נעכטיגער טאָג. נאָכ'ן אָבלויפען אַ האַלבען טאָג האָבען זיך די רייטער'ס צוריקגעקעהרט מיט גאָרנישט. וואו אַ מענדעל, וואָס אַ מענדעל, נישטאָ קיין שפּור פון איהם! זיי האָבען געפרעגט אויפ'ן וועג, צי ס'האָט וועד געזעהען אַ גרויסע פוהר מיט קינדער, אָבער קיינער ווייסט נישט. קיינער האָט נישט געזעהן, קיינער האָט נישט געהערט.

מענדעל איז אין יענער צייט געפאָהרען אויף זייטיגע וועגען. ער האָט אַליין אָנגעטריבען די פערד און געגאַנגען צופוס ביי די פאָדערשטע רעדער. ער האָט געהאַלטען די לייצעס מיט די בייטש אין די הענד און אַלע ווײַלע זיך אומגעקוקט אויף אַלע זייטען.

ס'איז געווען אַ שווערער וועג פול מיט לעכער און גריבער. ער האָט אויסגעמיטען דעם שאָסע, דעם טראַקט, וואו מענשען געהען און פאָהרען, פון שטעדטעל צו שטעדטעל און פון דאָרף צו דאָרף. מענדעל האָט אויסגערעכענט פון פריהער, ער האָט פאָראויסגעזעהן, אַז מ'וועט איהם נאָכלויפען; אַז אין שטעדטעל וועט ווערען יענע בהלה און דער עיקר וועט קעהרען וועלטען העשקעלע חלפן, ווען מ'וועט דערזעהן, אַז ער איז פּלוצלינג אינגאַנצען פערשווינדען געוואָרען. מענדעל האָט זיך אויף אַלצדינג געריכט. דאָס גאַנצע איצטיגע בילד אין שטעדטעל האָט ער געהאַט פאַר די אויגען, באַלד ווי ער האָט געריהרט אַרויס פון דאָרט. ער האָט דעריבער ווי אַ גוטער סטראַטעג אויסגעפּלאַנט דעם גאַנצען מאַרשריט וואוהין און אויף וועלכע וועגען ער זאָל זיך לאָזען מיט זיין פיהר. אין זיין לאַנג־יעהריגער בעל־עגלה'שאַפט איז מענדעל אויסגעוואָרען האַלב פוילען און געקענט אַ סך פערבאָרגענע וועגעלעך און שטעגעלעך און געוויסט אפילו פון אַזעלכע פערוואָרפענע ערטער, וואו קיין מענטשלעכער פיס האָט נאָך דאָרט נישט געטרעטען. אַ דאַנק זיין וועגקענטשאַפט האָט ער געפיהרט די פיהר מיט זיין בני־בית, מיט דער גאַנצער זיכערקייט, פונקט ווי דער גרעסטער און געאיבסטער שיף־קאַפּיטאַן פיהרט זיין שיף אויפען ים און האָט נישט קיין מורא ער זאָל פערבלאָנדזשען.

ס'איז געווען סוף פריהלינג. די טעג זענען געשטאַנען זוניקע, צעהעלטע, אָבער אויף אַ סך ערטער איז די ערד אויף די דאָרפישע שליאַכען און אויף די פעלדער, וואו מענדעל מיט זיין הויז־געזונד זענען איצט געפאָהרען — געווען פייכט און זומפּיג. ביי אַנ'אַנוּיערען אַנטרייבער, ביי אַ נישט ערפאַרענעם וואָלט זיך די פיהר נישט איינמאָל איבערגעדרעהט. מענדעל אָבער האָט געהאַלטען קאָפּ און אַרויסגעראַטעוועט די פוהר, אויף וועלכער ס'זענען געזעסען פרוי און קינדער, נישט פון איין סכנה.

און נעשלעפּט האָט זיך אַזוי די פוהר דריי טעג מיט דריי נעכט נאָכאַנאַנד. די גאַנצע צייט איז געווען שטיל. זעלטען, זעלטען האָט זיך אויף די הינטערוועגען אַ מענשליך געשטאַלט בעוויזען. דאָס איז געווען אַנ'אָרימער בעטלער, אַ וואַנדערער, וואָס איז דאָרט פערבלאָנדזשעט געוואָרען און פערלוירען דעם וועג. מענדעל האָט זיך אויף אַזעלכען נישט אומגעקוקט און זיך געפאָהרען ווייטער. איז מען אַזוי געפאָהרען ביז צו אַ גרויסען וואַלד. דאָ האָט מען שוין נישט געקענט מיידען דעם וועג. דעם וואַלד האָט מען געמוזט אַדורכפאָהרען אין דער ברייט. מענדל האָט דאָס געוויסט און ער האָט פאַר דעם די גאַנצע צייט מורא געהאַט. ער האָט נישט געהאַט קיין עצה. מיט'ן טראַקט וואָלט ער דעם וואַלד אויסגעמיטען, אָבער דאָרט · אַרום האָט ער נישט געוואָלט זיך איינשטעלען צוליב צוויי טעמים: ערשטענס וואָלט איהם ס'שטעטעל דעריאָגט און צווייטענס האָט דער טראַקט נישט געריהט פון קאַזאַקען און פּאָווסטאַנצעס, וועלכע וואָלטען אים כסדר נאָכגעקוקט. ער האָט בעסער אויסגעקליבען אומוועגען און שוין בעשטאַנען זיך צו לאָזען דורכן וואַלד. דאָ איז ער געווען זיכער, אַז ס'שטעטל וועט איהם נישט דער'קנס'ען. ס'איז שוין אַ היבשער מהלך, אַ גאַר ווייטער שפּרונג, וואָס דאַרף נעמען טעג מיט נעכט. אויף דעם האָט וועט זיך נישט איינשטעלען דאָס שטעטעל. ער האָט שוין טאַקע גאָרנישט געפרעגט נאָך העשקעלע חלפן, נאָך פיניעלע תם. ער האָט זיי, צוזאַמען מיטן גאַנצען שטעטעל, שוין נישט אין זין געהאַט. וואָס ער האָט זיך איצינד געשראָקען, איז געווען דער וואַלד. נישט אַזוי ווייט דער וואַלד גופא, ווי פאַר די קאַזאַקען וואָס קענען דאָ אומדערוואַרט אַרויסשפּרינגען. אויף זיינע לאַנגע נסיעות אין די וועלדער, האָט ער שוין געוויסט, מיט וואָס דאָס שמעקט.

דעריבער, אַז ער איז איצינד אָנגעקומען צו דער שוועל פון וואַלד האָט איהם ס'האַרץ אַ זעץ־געטוהן. אָבער פערפאַלען צוריק קען מען נישט און מען מוז דעם וואַלד אַדורכשניידען.

ווען ער איז אַריין מיט דער פיהר אין וואַלד, האָט זיך מענדעל אַ וואָרף געטוהן אויף דער ערד און מיט אויסגעשפּיצטע אויערען זיך אַריינגעהאָרכט טיף, צי מ'הערט נישט פון ערגיץ־וואו אַ שאָרעך, אַ גערודער. ער האָט דאָס געלערענט ביי די פּויערים, אַז ווען מ'לעגט צו דאָס אויער צו דער ערד הערט מען אויף ווי ווייט. איהם האָט זיך טאַקע געדוכטען, אַז ער הערט עפּעס און ער איז אויפגעשפּרינגען אַ טויט־בלאַסער. כדי אָבער נישט אָבצושרעקען דאָס ווייב און קינדער, האָט ער זיך געמאַכט קוראַזש און גענומען אויפלעבען די פערד מיט אַ זאַר שמיץ, טראַכטענדיג, אפשר וועט ער בעוויזען אַדורכצולויפען דעם וואַלד, איידער יענע בעוויזען זיך.

מענדלען האָט דאָס אויער נישט גענאַרט. נישט אומזיסט האָט זיך ס'האַרץ זיינ'ס געשראָקען. ווי נאָר ער איז אַריין טיעף אין וואַלד האָט ער דערהערט אַ שטאַרקען גערויש צווישען די בוימער מיט אַ טעמפּען געקלאַפּעריי אויף דער ערד. ער האָט געשפּירט, אַז מ'לויפט אַהער, אָבער קיין פּנים'ער האָט ער נאָך אַלץ נישט געזעהען. ער האָט דערקענט, אַז דאָס געלויפעריי איז פון פערדישע פיס. און דאָס צווישטשערען קומט פון די ברייט · בעבלעטערטע בוימערצווייגען.

און אַזוי איז טאַקע געווען. איידער ער האָט זיך אומגעדרעהט האָט ער דערזעהן אַ מחנה קאַזאַקען לויפען גאַלאָפּ אויף קליינע, פלינקע פערד, האַלטענדיג אין דער הויך לאַנגע פּיקעס. נאָך דער ערשטער מחנה האָט זיך אויסגעשיילט אַ פיהרעל, וואו ס'איז געלעגען אַ געבונדענער אַ חסידישער יונגערמאַן מיט לאַנגע פּאות און אַ שעהן רבניש פּנים. נאָכ'ן פיהרעל איז ווידער געלאָפען אַ מחנה צעיאַכמערטע קאַזאַקען. ווי טייוואָלאָנים זענען זיי פערבייגעשוועבט און איידער מענדעל האָט נאָך בעוויזען אויפצופּאַסען דאָס דאָזיגע וואַלד־בילד, האָבען די קאַזאַקען זיך צוריקגעקעהרט און אַרומגערינגעלט איהם מיט זיין פיהרעל פון אַלע זייטען.

(פאָרטזעצונג קומט)

נייע ביכער

צום דערשיינען פון מ. פעדערגרינס בוך: „די מיהל אויפן באַרג"

אין דער פריערדיקער אָפּהאַנדלונג וועגען מ. טייכמאַנס בוך „מענטשען און יאָהרען" האָבען מיר שוין אָנגעוויזען אויף דער געפאַר. וואָס עס האָט זינט דער לעצטער וועלט־מלחמה געדראָהט דעם יודישען ביכער־מאַרק — פאַרפלייצט צו ווערען פון... פּאָעזיע. אָבער מיט צוויי יאָהר צוריק — האָבען מיר אין דער זעלבער אָפּהאַנדלונג פעסטגעשטעלט — האָט די יונגע יודישע פּראָזע אָוועקגעשטעלט אַ הויכע דאַמבע, וואָס האָט איינגעהאַלטען דעם שטראָם און — די לידער־קאַטאַסטראָפע איז אויסגעמיטען געוואָרען.

צו דער דאָזיגער פּראָזע־דאַמבע איז לעצטענס צוגעקומען דריי ביכער: ב. שלעווין („דער מאַרש אויף בריסק"), מ. בורשטין, („ברויט און זאַלץ") און מ. פעדערגרין („די מיהל אויפן באַרג").

וועגען אַלע דריי מחברים און זייערע ווערק וועלען מיר זיך בעזונדער אָפּשטעלען, אָבער איצט וועלען מיר זיך פאַרנעמען מיט איינעם פון זיי — מיט מ. פ ע ד ע ר ג ר י נ ס ב ו ך: „די מיהל אויפן באַרג".

מ. פעדערגרין האָט אַן אייגענעם צוגאַנג צו זיינע דערציילונגען. דער מחבר מאָהלט אונז נישט די אַטמאָספער, סביבה און אַרום, נאָר שוין פון סאַמע אָנהויב פירט ער צונויף דעם לעזער מיטן געשילדערטען העלד אַזוי, אַז שוין פון די ערשטע צוויי שורות אָן, ווייסט מען מיט וועמען מען האָט צו טון. און אויב דערציילט ער אונז יאָ שוין אַמאָל וועגען אַ קאַלטע, ווינטיקע נאַכט („דער אויפגעקומענער") אָדער וועגן אַ גאָלדענעם זומער־טאָג („הכשרה"), איז עס אַזוי אגב־אורחה'דיק, אַז איידער מיר באַווייזען זיך אומצוקוקען — איז מען שוין ביים העלד אין שטוב. אַזוי אַרום ווערט דער מאַטעריאַל נישט צעפּלאָסען און ס'באַקומט זיך אַ קאָנקרעט, קאָנדענסירט בילד. פאַר דער קורצער דערציילונג איז עס אַ גרויסע מעלה.

אין „די מיהל אויפן באַרג" ווייזט זיך מ. פעדערגרין אַרויס אַלס גוטער, אינטערעסאַנטער און פאָלקסטימליכער דערציילער. דער מחבר, זעהט מען, האָט אַ שאַרף אויער, וואָס כאַפּט־אויף די יודישע שפּראַך — אָנהויבענדיק פונ'ם גראָבען זידל־וואָרט ביז'ן איידעלסטען קלאַנג פון דער שפּראַך.

„דער אויפגעקומענער" איז אַ קינסטלערישע און פּסיכאָלאָגישע דערציילונג.

ס'איז אַ געשיכטע מיט אַ פּראָסטען, אָפּגעריסענעם יונג, פּישקע, וועלכער אַנטלויפט פון זיין פּישער־באַלעבאָס דערפאַר, וואָס יענער האָט איהם זייער שלעכט באַהאַנדעלט און רעכט קיין עסען נישט געגעבען טראָץ דעם, וואָס פּישקע האָט דאָרט ווי אַ פערד געאַרבעט. נאָכן אָפּלויפען נופוס אַ גאַנצע ווינטערדיקע נאַכט מיט אַ טאָג, פאַלט פּישקע אַריין אין אַ שטורעם־נאַכט אין דער אַלטער מיהל, וואו עס איז געשלאָפען דער אַלטער מיהל־אַרבעטער שמואל־מאיר און — פּישקע נעמט שיטן מיט כאַליערעס (שיער נישט ווי אין לאַוורעניעוס: „דער 41־טער") אויף זיין געוועזענעם באַלעבאָס, שאָפּס, מיט זיין ווייב כאַשקע און זייער טאָכטער, די הויכע רויזע, וועמען ער האָט פאַרן אַנטלויפען איבערגעלאָזען אַ „פּאַמיאַנטקע" אויף לאַנגע יאָרען... גענומען אַזוי אַרום נקמה אין זיין באַלעבאָס. „זאָל זי ליגען אין דער ערד און קלאָגען אויף אירע יאָרען..." — שרייט אויס מיט הנאה פּישקע. די לעצטע רייד ווירקען פיינליך אויף דעם אַלטען שמואל־מאירן, וועלכער באַשליסט באַלד אינדערפריה אַרויסצוטרייבען דעם יונג ווי אַ הונט. אויף צומאָרגענס שטעלט זיך אָבער פּישקע אַוועק צו דער אַרבעט און ר' שלמה, דער אייגענטימער פון דער מיהל, ווערט איבערראַשט פון פּישקעס גבורה און קלאַפּט איהם ליבליך איבער די פּלייצעס: — „אַרבעט, אַרבעט, פּישל! וועסט ביי מיר ווערען אַ לייט". פּישקע בלייבט אַזוי אַרום אין דער מיהל און ווערט מיט יעדען טאָג האָפערדיגער און פאַרגעסט אינגיכען, אַז שמואל־מאיר האָט איהם, פּישקען אין אַ קאַלטער נאַכט אַ טיר געעפענט און איהם דערלאַנגט ברויט און אַ געלעגער. ער פאַרגעסט דאָס און ביסלעכווייז נעמט ער הערשען איבערן אַלטען, וועמען ער רופט שוין נישט שמואל־מאיר, נאָר שמואל־דריי'ער... דער אַלטער שמואל־מאיר ליידט אין דער שטיל ביז ער דערוויסט זיך, אַז... פּישקע האָט שוין ווידער „געמאַכט אַ שוואַרצען מחק פון אַ יודישע טאָכטער"... — פון חנה די אַלמנה'ס טאָכטער, ביילעשע — דאָס קאָן שוין דער אַלטער נישט פאַרטראָגען און ער גיט איהם אַרויס פאַר שאָפּשען. דער סוף איז אַ טרויעריגער — אַראָפּשפּרינגענדיק פונ'ם מיהל־בוידעם כדי זיך צו ראַטעווען פון שאָפּשעס קלעפּ, פאַרטשעפּעט זיך פּישקע אין אַ שפּיציגען פעלז און פאַלט מיטן קאָפּ אַראָפּ אין וואַסער אַריין, פון וואַנען מען נעמט איהם שוין אַרויס אַ טויטען.

מיר האָבען דאָ בקיצור איבערגעגעבען דעם אינהאַלט פון דער 40 זייטעלדיגער דערציילונג, כדי צו אילוסטרירען כאָטש איינע פון זיינע גוטע און אינטערעסאַנטע דערציילונגען.

ס'איז נאָר אַ שאָד וואָס פעדערגרין געפינט נישט קיין איין ליכטיגען שטראַל אינם קליינעם ליבען שטעטעלע, נאָר אומעטום זעהט ער שאָטענס. אַ גרויסער שאָד.

בלויז אין דער לעצטער דערציילונג „הכשרה" זעט מען קוים אַ ליכטיגע זון, גאָלדענע זאַנגען, אַ פריילעכע, צעזונגענע חברה, וואָס אַרבעטען אין פעלד און טאַנצען האָראַס — און מען כאַפּט ערשט דעם אָטעם.

אמת, אַז מען קען דאָ אַרויסרוקען אַ שטאַרקע טענה צום מחבר פאַר זיין אויסטוישען די אידעאישע זייט פון הכשרה אויף אַ הכשרה צוליב... ליבע. (אַזוי רחל, וועלכע איז גרייט צוליב'ן יונגען קריסט, סטעפאַן, אַנשטאָט צו בעאַרבייטען די ארץ־ישראל־ערד, צו בעאַרבייטען דאָ אין גלות זיין, סטעפאַנ'ס ערד. און אַזוי אויך יאָסעל שעכטער, דער מנהל פון קיבוץ, וועלכער קעמט זיך צו די האָר אויף נאָס, ווען רחל דאַרף דאָס ערשטע מאָהל אָנקומען אין קיבוץ).

אָבער... מיר זענען מוחל פעדערגרינען שוין דערפאַר, וואָס ערשטענס איז די דערצעהלונג שעהן און בילדעריש אָנגעשריבען, און צווייטענס טרעפט גאַנץ אָפט, אַז אַ דערצעהלער זאָל זיך פאַרכליניען און מיטגעריסען ווערען מיט'ן סיפור־המעשה...

די שפּראַך ביי פעדערגרינען איז אַ זאַפטיגע און אַ פאָלקסטימליכע. ער האָט אָבער אַ שלעכטע נטיה: פאַרליבט ער זיך אין אַ שעהן וואָרט, אַזוי לאָזט ער עס שוין נישט אַרויס פון מויל. צי עס פּאַסט יאָ צי נישט — דערויף איז ער נישט שטאַרק מקפיד. אַבי ס'איז אַ שעהן וואָרט.

לאָמיר, למשל, נעמען אויף אָבסערוואַציע דאָס וואָרט ב אַ ז אַ כ ט.

...שלומ'ס ווייב, קיילע, איז נאָך פעסט געשלאָפען און ריטמיש, באַזאַכט געאָטעמט („פּאַרטאַג" ז' 41).

אויפ'ן זעלבען זייטעל: ... בלויז דער שטעטעלשער באָק איז שוין געווען וואַך און האָט זאַכט און מיט גאווה שפּאַצירט איבער'ן מאַרק.

מיט צוויי זייטלעך ווייטער:... ס'איז געווען יצחק־יעקב שמש. ער איז געגאַנגען פּאַמעליך און זאַכט מיט אַ שטיל געגנגעלע.

אַפילו „די בידנע קאַבילע האָט אויך געפיהלט אויף איהר ברוינעם אויסגעמאַטערטען גוף, אַז עס איז שבת אויף דער וועלט. זי איז מנוחה'דיג געשטאַנען איבער'ן זשלויב און זאַכט געקייעט דעם אָבראָק. („דער אויפגעקומענער" ז' 18)

און אויך פייגע־יענטע, וואָס פלעגט זיך פערנעמען מיט אויסאַרבייטען „מאַשטש" און מיט פותר זיין חלומות. פלעגט אויסהעו'ען מיט קאָפּ און דערנאָך האָט זי באַזאַכט און מיט איבערלייגונג גענומען רעדען" („פייגע־יענטעס זאַלב" ז' 126).

אויף דער זייט 131: „שיע ליצענאָווער יאָגט זיך נישט, ער גייט זיך זאַכט אַרויס אויפ'ן פעראָן („פערגאַנגענע צייטען").

און אַפילו רחל'ע, וואָס איז אָנגעקומען פון קיך מיט אַ פולען טעלער זופּ ביז צו די ברעגען, טראָגט דעם טעלער אַזוי לאַנגזאַם, באַזאַכט און פּאַרזיכטיג („הכשרה" ז' 172).

באַזאַכט איז אָבער נישט דאָס איינציגע וואָרט וואָס מיר טרעפען אַזוי פיעל אינ'ם בוך. אמת, אַז די צו־אָפטע ווערטער און אויסדרוקען זענען ס'רוב שענע און זאַפטיגע, אָבער ווען זיי ווערען כסדר איבערגע'חזר'ט, פערלירען זיי דעם חן...

מיר ווילען אָבער האָפען, אַז די אַלע אומגויטיגע איבער'חזר'ונגען און אַנדערע גרילצענדיגע טענער, ווי: „ווליטשענגע־„זניידעווען", „זשוואָוועס", „פלאַשטש" א. אַנד. — וועט דער מחבר אויף להבא בעזייטיגען.

צום סוף דאַרף נאָך דערמאָנט ווערען דער קורצער אָבער וואַרימער אַריינפיהר פון שלמה שיינבערג; די שענע הילע פון ל. וועלטשער־שוויגער און א. נוסבוים און דער עיקר: דאָס בילד פון מחבר, וואָס איז געצייכענט דורכ'ן בעקאַנטען קינסטלער פעליקס פרידמאַן.

נישט דאָס ערשטע מאָהל, אייגענטליך, טרעפט מען זיך מיט פעליקס פרידמאַנ'ס אַ צייכנונג. מיר געדענקען נאָך איהם גוט פון זיין קינסטלערישע אויסגאַבע „הינטער־קוליסען־מאַסקעס". אָבער איצט מיט'ן צייכענען מ. פעדערגרינ'ס בילד, האָט פעליקס פרידמאַן שוין צום וויפיעלטען מאָהל בעוויזען, אַז ער קען אַזוי, כלאחר־יד, מיט אַ שטריך אַהין און אַ שטריך אַהער — אַרויסבעקומען דעם מענשענס נשמה.

אויספיהר: „די מיהל אויפ'ן באַרג" איז אַ גוט און אינטערעסאַנט בוך, וואָס דאַרף רעקאָמענדירט ווערען דעם לעזער.

גבריאל ווייסמאַן.

צענטאס שאפט אין ראדאם א יוגענד-שוץ

אין דער פארם פון א פאטראנאט און בעראטונג'ס-שטעלע.

צילען, אויפגאבען און ארגאניזאציע-כללים פון פאטראנאטען

ביים ווארשאווער צענטאס איז געשאפען געווארן א צענטראלע פון פאטראנאטען און פאך-בעראטונגס-שטעלעס פאר דער יודישער ארבייטענדיגער יוגענד.

די דערמאנטע צענטראלע נעמט ארום א גאנצע רייהע שטעדט, וואו אזעלכע פאטראנאטען-אבטיילונגען זענען שוין געגרינדעט געווארען.

פאר ראדאם איז די דאזיגע פראגע אקטועל געווארען היינטיגע וואך. געקומען איז דאס א דאנק דער איניציאטיוו פון ווארשאווער צענטאס, וועלכער האט דעלעגירט אהער דעם דאקטאר בערמאן.

היינטיגע וואך, זונטאג, האט די פערוואלטונג פון היגען בית-יתומים, וועלכער איז פערבונדען מיט'ן ווארשאווער צענטאס, גערופען צו דעם צוועק א זיצונג אין דער קהלה, פערבעטענדיג פארשטעהער פון אלע ווירטשאפטליכע אינסטיטוציעס און פראפעסיאנעלע פעראיינען.

פאר א גרעסערער צאהל פערזאמעלטע אין דער קהלה האט ד"ר בערמאן געהאלטען אנ'אינטערעסאנטען רעפעראט וועגען די ציעלען און אויפגאבען פון דער נייער געשאפענער אינסטיטוציע.

אין זיין רעפעראט האט ד"ר בערמאן אנגעוויזען אויף דער נויטווענדיקייט פון אזא פאטראנאט און פאך-בעראטונג'ס-שטעלע, פאר די יודישע קינדער, וועלכע נאכן ענדיקן די פאלקשולען מוזען געהן צו אן ארבייט. איבער אט די קינדער איז נישט פאראהאן קיין קאנטראל, קיין שום השגחה און ביז היינט האט זיך קיינער נישט פעראינטערעסירט מיט זייערע פעהיגקייטען און געזונד-צושטאנד. עס איז דערפון ארויסגעקומען פערשידענע טרויעריגע מיספערשטעדנישען. א סך קינדער האבען נישט געטראפען צו זייער פאקטישען בערוף, צו וועלכען זיי זענען געאייגנעט און דעריבער זענען זייערע פעהיגקייטען נישט ווי געהעריג אויסגענוצט געווארען. דערפון נעמט זיך אויך דער איבערפלוס פון ארבייטסהענד און דער, אדער יענער פאך-בראנזשע. צוליב'ן מאנגעל און אויפזיכט איבער אט די יודישע קינדער און אויך מחמת דער נישט סיסטעמאטישקייט ביים לערנען א פאך. ענטשטעהען שפעטער גרויסע מניעות ביים געזעלען-עגזאמען און ביים בעקומען מייסטער-דיפלאמען, וועלכע גיבען די מעגליכקייט צו פיהרען א זעלבסטשטענדיגען ווארשטאט.

ד"ר בערמאן וועיזט אן, אז 50000 יודישע קינדער אין פוילען ענדיגען די פאלקשולען יעדעס יאהר און מען מוז זיי העלפען אויסגעפונען א תכלית. דאס קען פיעל אויפטוהן דער פאטראנאט און די פאך-בעראטונג'ס-שטעלע.

דער רעפעראט פון ד"ר בערמאן ווערט דערגאנצט מיט א בעריכט פון אינזש. אייזענבערג וועגען דער לאקאלער שולע פאר פאך - קורסען, וועלכע עגזיסטירען שוין ביי אונז אין ראדאם 15 יאהר.

עס ענטוויקעלט זיך נאכדעם א זאכליכע דיסקוסיע, אין וועלכער עס בעטייליגען זיך די ה"ה: מענדל הורוויטש, שטיינאוויטש, צימעראנט, ש. איידעלבוים, האכגלאבער, אינזש. לעווין, מגר. קארמאן, רעד. הערץ, פרוי הורוויטש, משה רובינשטיין, מערין, מגר. ריכטמאן א. א.

אין רעזולטאט פון דער לענגערער דיסקוסיע ווערט אנגענומען, אז אויך אין ראדאם ווערט געשאפען אזא פאטראנאט און בעראטונגס-שטעלע ביים צענטאס.

עס ווערט געוועהלט א צייטווייליגע עקזעקוטיווע פון פאלגענדע ה"ה: אינזש. אייזענבערג, שטיינאוויטש, האכגלאבער מערין, חיים קארמאן, משה רובינשטיין, רעד. הערץ, אינזש. שווארצבערג און צוויי פארשטעהער פון דער פערוואלטונג פון בית-יתומים: מ. הארוויטש און דירעקטארשע הורוויטש.

די עקזעקוטיווע וועט צונויפשטעלען א פאטראנאט פון 25 פערזאן, וועלכע וועט גלייכצייטיג אויסטיילען פון זיך א בעראטונגס-שטעלע.

צום סוף מאכט ד"ר בערמאן אויפמערקזאם, אז דער פאטראנאט נעמט אויך ארונטער אונטער זיין השגחה האנדעלס-אנגעשטעלטע.

דער ציל פון פאטראנאטען באשטייט אין דער שוץ און הילף-טעטיקייט פאר דער יוגענט און איר פאך-אויסבילדונג. די סיסטעמאטישע טעטיגקייט פון פאטראנאטען דארף ווירקען אויף די פראדוקטיוויזירונג פון דער יודישער יוגענד, אויף די פערשטארקונג פון דער יודישער מלאכה און אויף די הויבונג פונם ניוואָ פון דער יודישער פאך-ארבעט.

אויפגאבען פון פאטראנאטען

1) די פאטראנאטען פירען א סיסטעמאטישע פאך-אויפקלערונגס-אקציע און פראפאגאנדע פון ראציאנעלען פאך-אויסוואל און פון פאך-בילדונג דורך: שמועסען פאר יוגענטליכע אין שולען און יוגענט-ארגאניזאציעס, רעפעראטען פאר עלטערען, קאנפערענצען מיט לערערס, רעפעראטען און האנטווערקער-ארבעטער און סוחרים-ארגאניזאציעס, ווי אויך מיט דער הילף פון דער פרעסע, פון ארטיקלען און נאטיצען, פלוג-בלעטלעך. פלאקאטען און אויפרופען.

2) די פאטראנאטען באמיען זיך צו פארלייכטערען דער אומפארמעגלעכער יוגענט דעם צוטריט צו פאך-שולען, אויף פארשידענע מינים פאך-קורסען, ווי אויך, אין נויטיגע פאלען, אין מיטל שולען. זיי מאכען באמיונגען צו באקומען סטיפענדיעס און הנחות אינם שכר-לימוד פאר באזונדערס פעיקע יוגענטלעכע.

די פאטראנאטען באמיען זיך, אין א פארשטענדיגונג מיט די האנדווערקער-צעכען און פראפעסיאנעלע פאראיינען, צו געפינען געהעריגע ארבעטס-ווארשטאטען, וואו די יוגענטלעכע זאלען קאנען באקומען די נויטיגע פאך-אויסבילדונג, ביי האנדווערקער, וועלכע זענען בארעכטיגט צו לערנען טערמינאטארען (ד. ה. ביי אזעלכע האנדווערקער, וועלכע באזיצען מייסטער-דיפלאמען אדער ספעציעלע לעגיטימאציעס) און דער פאבריקס-אינדוסטריע, זיי לייגען אכט דערויף, אז יוגענטלעכע זאלען דורכמאכען די לער אין ווארשטאט אויף א סיסטעמאטישען אופן און ניט ווערען אויסגענוצט צו זייטיגע פריוואטע ארבעטען.

4) די פאטראנאטען זארגען דערפאר, אז די יוגענטלעכע זאלען דורכמאכען די לעהר אין הסכם מיט די פארשריפטען פונם אינדוסטריע-געזעץ (שליסען א שריפטלעכע אפמאך וועגען דער לער מיטן מייסטער, פארערגעסטרירען איהם אין דער האנטווערקער-קאמער, באזוכען רעגולער די פאך-דערגענצונגס-שולען, צוטרעטען צו געזעלען-עגזאמענס נאך דער פארענדיקונג פון דער לער א. א. ז.)

גלייכצייטיק מאכען די פאטראנאטען באמיונגען, אז א וואס גרעסערע צאהל האנדווערקער זאל צוטרעטען צו די מייסטער-עגזאמענס אדער ארויסנעמען די לעגיטימאציעס, וועלכע בארעכטיגען צו לערנען טערמינאטארען.

5) אין שייכות מיט די דאזיגע אויפגאבען פירען די פאטראנאטען דורך א געגנוי רעגיסטראציע פון ארטיקע יודישע האנדווערקער-ווארשטאטען, באזונדערס פון דיפלאמירטע מייסטערס און פון טערמינאטארען, ווי אויך פון יודישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. זיי זאמלען ידיעות וועגען דער לאגע אויפן ארטיגען ארבעטס-מארק און וועגען די פאך-בילדונגס-מעגליכקייטען פאר דער יוגענט אויף פארשידענע געביטען. זייער ארבעט פירען די פאטראנאטען אין אנ'ענגען קאנטאקט מיט די ארטיגע ווירטשאפטלעכע און פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס, אין דער ערשטער ריי – מיט האנטווערקער-צעכען און פראפעסיאנעלע פאראיינען. די פארשטעער פון פאטראנאט באזוכען סיסטעמאטיש די ווארשטאטען און, ווען דאס איז נויטיק, די יוגענטלעכע אין זייערע היימען.

6) די פאטראנאטען קעמפען קעגען דער שעדליכער דערשיינונג פון איבעררייסען דעם לימוד פון די קינדער אין נידעריקע קלאסען פון עלעמענטארע שולען, וואס קאן זיי שטערען צו באקומען א נארמאלע פאך - אויסבילדונג. די פאטראנאטען שטרעבען דערצו, אז קינדער זאלען ענדיקען פולע 7 אפטיילונגען פון עלעמענטארע שולען און אין דער ריכטונג פירען זיי אנ'אויפקלערונגס-ארבעט צווישען די עלטערען. אין דער דאזיגער אקציע פארשטענדיגען זיך די פאטראנאטען מיט די פערוואלטערס און לערערשאפט פון די עלעמענטארע שולען.

7) די פאטראנאטען קעמפען קעגען דער אפטער דערשיינונג פון איבעררייסען דורך די יוגענטלעכע זייער לער אין ווארשטאט פאר איר פולער פארענדיגונג, וואס מאכט אונמעגלעך, אז די דאזיגע יוגענטלעכע זאלען ווערען קוואליפיצירטע פאכלייט. די פאטראנאטען שטרעבען דערצו, אז יוגענדליכע זאלען באקומען אין די ווארשטאטען פולע פאך-קוואליפיקאציעס. די דאזיגע אקציע פירען די פאטראנאטען אין א פארשטענדיגונג מיט די פראפעסיאנעלע פאראיינען, צעכן, יוגענט-ארגאניזאציעס עלטערען א. א. וו.

8) די פאטראנאטען ארבייטען מיט ביי דער ארגאניזירונג פון פאך-קורסען, פון קורסען פון אלגעמיינע לימודים און פון קורסען פאר יוגענדליכע.

9) די פאטראנאטען אינטערסירען זיך מיט די בעדינגונגען, אין וועלכע עס לערענט זיך די יודישע יוגענד אין די פאך-דערגענצונג'ס-שולען און מיט איהרע פארשריטען.

10) די פאטראנאטען אינטערעסירען זיך מיט'ן געזונד-צושטאנד פון דער ארבייטענדיגער יוגענד, מיט איהר בעשפייזונג, מיט אפרוה-קאלאניעס און זומער-לאגערען פאר דער יוגענד, מיט איהר פיזישער דערציהונג, מיט יוגענד-קלובען, פאך-ביבליאטעקען א. א. וו.

11) אין ראהמען פון מעגליכקייטן ערטיילן די פאטראנאטען דער יוגענד מאטעריעלע הילף, דאן, ווען זי איז דרינגענד נויטיג אין שייכות מיט דער פאך-בילדונג.

12) די פאטראנאטען פיהרן זייער ארבייט אין אנ'ענגער פערבינדונג מיט די ארטיגע פאך-בעראטונג'ס-שטעלעס פון „צענטאס". אלס מיט די אינסטיטוציעס, וועלכע ערטיילען דער יוגענד, אויפ'ן סמך פון פסיכא-טעכנישע און מעדיצינישע אונטערזוכונגען, אנווייזונגען וועגען געהעריגע פאך-אויסוואהל און פיהרען דורך די סעלעקציע (אפקלייב) פון פאסיגע קאנדידאטען און פאך-שולען און ווארשטאטען. אין שטעדט, וואו פאך - בעראטונג'ס - שטעלעס זענען פעראהאן, שיקען די פאטראנאטען די יוגענדליכע אין די פאך-בעראטונגס-שטעלעס; דארט וואו קיין פאך - בעראטונג'ס-שטעלעס עגזיסטירען נישט, דארפען די יוגענדליכע ווערען אונטערזוכט דורך מעדיצין-דאקטוירים, וועלכע ארבייטען מיט אין פאטראנאט. אין גרעסערע שטעדט, וואו די שאפונג פון א פאך-בעראטונג'ס-שטעלע איז מעגליך און נויטיג, ווירקט דער פאטראנאט מיט ביי איהר ארגאניזירונג. אין קלענערע שטעדט מאכט דער פאטראנאט בעמיהונגען, אז די נאהנטסטע פאך-בעראטונג'ס-שטעלע פון „צענטאס" זאל ארומנעמען מיט איהרע אינטערזוכונגען די יוגענד, וועלכע געפינט זיך אונטער דער אויפזיכט פון פאטראנאט אין דער נגענטענער שטאדט.

ארגאניזאציע-כללים פון פאטראנאטען

1) די פאטראנאטען פונקציאנירען ביי די ארטיגע אבטיילונגען פון „צענטאס" אדער ביי געזעלשאפטען און אינסטיטוציעס, וועלכע זענען פערבונדען מיט „צענטאס" אלס מיט דער צענטראלע ארגאניזאציע פאר קינדער-און יוגענד-שוץ;

2) צו דער מיטארבייט אין פאטראנאט ווערען איינגעלאדענט אלע ארטיגע געזעלשאפטליכע, ווירטשאפטליכע און פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס, וועלכע אינטערסירען זיך מיט פראבלעמען פון דער יוגענד און איהר פאך-אויסבילדונג.

3) פארשטעהער פון די ראזיגע אינסטיטוציעס און ארגאניזאציעס צוזאמען מיט פארשטעהער פון דער ארטיגער אבטיילונג פון „צענטאס" בילדען דעם פלענום פון פאטראנאט. זיין אויפגאבע בעשטעהט אין בעטראכטען די לאגע פון דער ארטיגער יודישער יוגענד, פון מיטלען, וועלכע קענען פערלייכטערען איהר פראדוקטיוויזירונג, פון קאנקרעטע פארמען פון שוץ און הילף פאר דער יוגענד. ער דארף אויך אויסארבייטען דעם אלגעמיינעם ארבייטס-פלאן פון פאטראנאט און וואכען איבער דער ארבייטס ליניע פון דער עקזעקוטיווע און לייטונג פון פאטראנאט.

די עקזעקוטיווע אנן דער סעקרעטאר פון פאטראנאט שטעהען אין אנ'ענגען קאנטאקט מיט דער ראיאן צענטראלע פון „צענטאס" און מיט דער לאנד-צענטראלע פון פאטראנאטען און פאך-בעראטונג'ס-שטעלעס פון „צענטאס" אין ווארשא און בעקומען פון זיי אינסטרוקציעס און אנווייזונגען. בעריכטען פון זייער טעטיגקייט (קווארטאל און יעהרליכע בעריכטען) שיקען די פאטראנאטען צו דער ראיאן-צענטראלע פון „צענטאס", מיט וועלכער די ארטיגע אבטיילונג פון „צענטאס" איז פערבונדען.

פעליקס פרידמאן — ווארשא

די אויסשטעלונג פון דער עסטאנישער קונסט אין ווארשא

די עסטאנישע אויסשטעלונג אין ווארשא, איז אנ'אויסדרוק פון קורטואזיע, צוליב דער פאליטישער דערנעהנטערונג פון צוויי מלוכות. די אויסשטעלונג איז איינגעארדענט אונטער'ן פראטעקטאראט פון מלוכה-פרעזידענט איגנאצי מאשטשיצקי אין די גרויסע מאדערנע זאהלען פון „אינסטיטוט פון פראפאגאנדע פאר קונסט". די אויסשטעלונג נעמט ארום מאלעריי, סקולפטור און גראפיק – און איז רעפרעזענטירט פון די אנגעזעהענסטע עסטאנישע פלאסטיקער. מען האט זיך בעמיהט צו געבען דאס שענסטע און דאס בעסטע, כדי דער פוילישער בעזוכער זאל ארויסטראגען די בעסטע מיינונג וועגען די שעפערישע פאטענצען פון עסטאנישען פאלק.

די עסטאנישע קונסט איז א מישמאש פון פערשידענע ריכטונגען: אנהויבענדיג פון די רוסישע פערעדוויזשניקעס, צו וועלכע עס האט געהערט דער עלטערער דור עסטאנישע קינסטלער, וואס האט שטודירט אין די רוסישע אקאדעמיעס און זיך געשפייזט מיט דער רוסישער קונסט, דייטשער עקספרעסיאניזם און ענדיגענדיג מיט דער פראנצויזישער מאדערנער פלאסטיק.

די מאדערנע עסטאנישע קונסט איז נאך יונג, זי האט נאך נישט איהר אינדיווידועלע ליניע און ממילא נישט איהר אויסגעשפראכענע פארם, וועלכע זאל קענען אפשפיגלען דעם פרצוף פון דער עסטאנישער קונסט. אבער אונדערסטוועגען טרעפט מען שוין קינסטלער, וואס שטרעבען באוואוסטזיניג צו שאפען די כאראקטעריסטישע קונסט פאר זייער לאנד, וועלכע זאל ענטשפרעכען די נאציאנאלע געפילען פון זייער פאלק.

דער רוב עסטאנישע קינסטלער, סיי די עלטערע און סיי די מאדערנע, האבען אלע מאל געזוכט דעם אויסדרוק אין דער פאלקסטימליכער קונסט, וואס בעשטעהט פון דער פרימיטיווער פארם מיט איהר פארביגער פערשידענארטיגקייט.

די סאמע ערנסטע פארשטעהער פון דער עסטאנישער מאלעריי זענען געווען יאכאן קאלער און קארל מערבאך. זיי האבען דורך דער קלאסישער-רעאליסטישער שול דערגרייכט די מאלערישע קולטור. דער ערשטער האט געשאפען די קונסט אין דער טעמאטיק: די מיליע פון פאלק, וועלכע איז געווען איינגעהילט אין א שלייער פון ראמאנטיזם. דאגעגען מערבאך איז געווען אן אויסגעשפראכענער אקאדעמיקער אין פייזאזש. קארל מערבאך איז געווען אונטער'ן איינפלוס פון דער רוסישער מאלעריי און האט זיך איבערגענומען מיט די בילדער פון גרויסען רוסישען ווערעשטשאגין.

צו די געצעהלטע פארטרעטיסטען אין עסטאניע איז פעררעכענט געווען פ. ראד. זיין קונסט האט ער אנגעשפארט אויף דער דייטשער טראדיציע, פון וועלכע דער קינסטלער האט געשאפען דעם אריגינעלען פארטרעט-סטיל אין די ארבייטען האט ער געשטרעבט איבערצוגעבען געגנוי די עהנליכקייט, פאראייגפאכענדיג די פארם און אפוזאגענדיג זיך פון דעם קאלאריסטישען פראבלעם לטובת די איינטאניגקייט אין פארטרעט.

דער צווייטער העלפט פון 19 יאהרהונדערט איז געווען אן איבערגאנג'ס-פעריאד אין דער עסטאנישער קונסט. מען האט נישט געקענט געפונען דעם אויסגאנג-פונקט צווישען דעם אקאדעמיזם, קלאסיציזם, רעאליזם אין דער מאדערנער ריכטונג, ווייל זי האט נישט געהאט איר ערנסטן פארשטעער, וועלכער זאל באלויכטען געגנוי די סטאגנאציע פון דער פלאסטיק אין איר לאנד. אבער די קינסטלער, וועלכע האבען געהאט דעם דראנג צו אמתער און עכטער קונסט, וואס זאל זיין אין הסכם מיט די קונסט-פאסטולאטען פון אונזער צייט, האבען אין די ענגע ראמען פון זייער לאנד נישט געקענט זיך ענטוויקלען. זיי האבען פערשטאנען, אז די גאנצע עסטאנישע פלאסטיק איז געבליבען שטיין אויף א טויטען פונקט און די קינסטלער האבען אנגעהויבען אויסוואנדערען אין פארשידענע קונסט-צענטערס אין אייראפע, וואו ס'איז ענטשטאנען די גרויסע מאדערנע מאלעריי. די מעטראפאליע האט דאס קינסטלערישע לעבען אפגעפרישט און אויסגעארבייט דעם געשמאק פון די עסטאנישע מאלערס, סקולפטורען און גראפיקער.

אבער נישט אלע עסטאנישע קינסטלער האבען פערשטאנען די פראנצויזישע קונסט. פאר דעם עלטערען דור איז דער אימפרעסיאניזם געווען פרעמד און נישט פערשטענדליך, זיי האבען געבלאנדזשעט און מיט זייער שאפונג נישט געקאנט ארויס אויף אנ'אפענעם פרייען וועג.

קאלא טריק, קאנראד מאג, ראמאן נימאן, פאר אט די קינסטלער איז מאדערנע קונסט געווען א מיספערשטענדניש. די פארבען אין זייערע בילדער זענען געווען שרייענדיגע, זיי האבען זיך בענוצט מיט רויטליכע פיאלעטען, ברוינע און גרינע קאלירען, מאכענדיג דעם איינדרוק פון בענגאלישע פייערען, וועלכע האבען געשאפען א קאקאפאניע פון קאלירען, וואס האט נישט קיין שייכות מיט קיין אמת'ער קונסט.

די פארטרעטען פון די אפיציעלע עסטאנישע פערזענליכקייטען זענען באנאל: פאטאגראפיש אין אויסדרוק, טריקען און הארט אין קאלאריט.

דאגעגען פאל בורמאן איז אן אויסגעשפראכענער אימפרעסיאניסט. זיינע ארבייטען פארפיקסירען דעם איינדרוק פון דער ארומיגער וועלט. זיינע בילדער זענען סקיצארטיג טראקטירט און די אטמאספער און שטימונג איז איבערגעגעבען מיט פערשטענדניש.

(סוף אין קומענדיגען נומער)

די לעצטע זיצונג פון „אַלטען" שטאָדט = ראַט.

הלוואות אויף אויסבויען נייע אַרבייטער = הייזער — געזעגנונג׳ס=באַנקעט פאַר די אָבטרע= טענדע ראַטמענער, מיט אַ ביסעלע משקה — ד"ר פאַסטמאַן דאַנקט דער שטאָדט= פערוואַלטונג אין נאָמען פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

פרייטאָג און מאָנטאָג האָט דער אַלטער שטאָדט-ראַט אָבגעהאַלטען זיינע צוויי לעצטע זיצונגען.

ביידע זיצונגען זענען געווען דרינ-גענדע צוליב דעם, וואָס ס׳האָבען גע-דאַרפען אָנגענומען ווערען בעשלוסען אויף בוי-הלוואות.

אויף דער ערשטער זיצונג האָט דער פּרעזידענט גזשעטשנאַראָווסקי קאָמוני-קירט, אַז דעם 2 יוני איז געוואָרען געשלאָסען אַנ׳אָבמאַך מיט דער פירמע „אַלפאַ" צו פערקויפען איהר שטאָדטי-שען באָדען אויף אויסצובויען אַ פאַב-ריק, וועלכע וועט אויסאַרבייטען פּאַטאַ-כעמישע זאַכען. דער אויפבוי פון דער פאַבריק וועט זיך אָנהייבען היינטיגען מאָנאַט.

דערנאָך האָט דער פּרעזידענט אינ-פאָרמירט די ראַטמענער, אַז אין די לעצטע טעג האָבען געוויילט אין ראַדאָם פאָרשטעהער פון דער פאַבריק׳ס-דירעק-ציע „אָויאַ", וועלכע אַרביים אויס מאָ-טאָרען. די דאָזיגע פירמע וויל אויפ-שטעלען אין ראַדאָם אַ פאַבריק און זי האָט שוין צו דעם צוועק געקויפט באָ-דען ביי דער שטאָדט-פערוואַלטונג.

נאָכ׳ן אויסהערען די קאָמוניקאַטען, איז דער שטאָדט-ראַט צוגעטרעטען צום וויכטיגסטען פּונקט פון דער טאָג-אָר-דנונג: קרעדיטען אויף אויסבויען נייע אַרביימער-הייזער.

ס׳איז בעשלאָסען געוואָרען אויסצו-בויען אויף די פּלעצער אויפ׳ן 1-טען מאַי, וועלכע זענען דאָס אייגענטהום פון דער שטאָדט — צוויי הייזער, וואָס יע-דער פון זיי וועט בעטרעפען 478,000 זל. די הייזער וועלען בעזיצען צו 64 וואָהנונגען, דריטהאַלבען - צימערדיגע יעדע. דער הייזער-בוי וועט זיך אָנהוי-בען נאָך אין היינטיגען סעזאָהן.

די פאָרשלאָגען פון דער שטאָדט פערוואַלטונג צו נעמען לאַנג-טערמיניגע הלוואות אויף אויסבויען דאָס 5-טע און 6-טע אַרבייטער-הויז אין דער גרויס פון 400,000 זל. ווי אויך אַנ׳הלוואָה פון 130,000 זל. צו פערענדיגען דאָס 5-טע אַרבייטער-הויז — זענען איינשטימיג אָנגענומען געוואָרען.

נאָך דער הלוואָה-אָבשטימונג פון 10,000 זל. צו פערענדיגען דעם בוי פון די פּאָווסעכנע שולען אויף דער זאַמ-לינע און זשאַקאָוויצע, האָט דער שטאָדט-ראַט אָנגענומען די ענדערונגען אין בודזשעט, פון יאָהר 1939/40, וועלכע זענען איינגעפיהרט געוואָרען דורך דעם וואָיעוואָדישען אַמט, מיט דער פער-שטענדיגונג פון דער שטאָדט-פערוואַל-טונג.

די בודזשעט-שינויים זענען אין אַל-געמיין קליינליכע. צו די אַמעהרסט וויכטיגע געהערט דער אָבצאָהל פון דער אולען-הלוואה, וואָס ראַדאָם איז נאָך שולדיג. פון 346 טויזענד זלאָטעס, וואָס די שטאָדט האָט געברויכט צאָה-לען אַלס יעהרליכע ראַטע, לויט׳ן פאָר אויסגעזעהענעם פּלאַן פון דער צענטראַ-לער ענטלאַסטונג׳ס-קאָמיסיע, איז פער-קלענערט געוואָרען אויף 251 טויזענד זל. נאָך אַ פערשטענדיגונג מיט׳ן פינאַנץ-מיניסטעריום איז אַריינגעשטעלט געוואָ-רען אין בודזשעט נישט די פאַרגעזעה-ענע סומע פון ענטלאַסטונג׳ס-פּלאַן, נאָר אַ סומע פון אַמאָרטיזאַציע. אַזוי אַרום איז דער אָבצאָהל פון דער אולען-הל-וואָה פערקלענערט געוואָרען דאָס היינ-טיגע יאָהר אויף 100 טויזענד זלאָטעס.

די געוועהנליכע איינקונפטען האָבען זיך אין אַלגעמיין פערגרעסערט. דאָס איז צו בעמערקען אויפ׳ן סמך פון די פאַקטישע איינפלוסען אין לויפענדען יאָהר.

אין דער אָבטיילונג אין בודזשעט פון די אויסערגעוועהנליכע איינקונפטען האָט פיגורירט די פּאָזיציע פון 152 טויזענד זלאָטעס. די דאָזיגע סומע איז געוואָרען דורכ׳ן שטייער-אַמט איינקאַסירט לטובת דער שטאָדט אין דער פאָרם פון צוגאָ-בען צו די מלוכה׳שע שטייערן פאַר די יאָהרען 1930, 1931. דער שטייער-אַמט האָט די דאָזיגע סומע אין דער שטאָדטישער קאַסע, נישט איינגעצאָהלט און ז׳אָס אין צוזאַמענהאַנג מיט די בע-גאַנגענע מיסברויכען דורכ׳ן געוועזענעם נאַטשעלניק פון דער קאַסע - סקאַר-באָווע, קרישטאָפאָרסקי.

צווישען אַנדערע ענדערונגען זענען געוועזן: דאָס העכערען די סובווענץ פאַרן קאָמיטעט פון וו. פּ. און פּ. וו. פון 8 אויף 20 טויזענד זלאָטעס; אויך די העכערונג פון דער פּאָזיציע צו ערנעהרען קינדער פון אַרבייטסלאָזע פון 3000 אויף 8000 זל.

נייע פּאָזיציעס אין בודזשעט זענען: 10 טויזענד זל. אויף אויסבויען א סטאַציע צו האָבען השגחה איבער דער מוטער און קינד; 20 טויזענד זל. פאַר דער לופט-שוץ-הלוואָה.

די ענדערונגען אין בודזשעט זענען דורכ׳ן שטאָדט-ראַט אָנגענומען געוואָרען. דער היי-יעהריקער בודזשעט, נאָך אַלע איינגעפיהרטע ענדערונגען, שליסט זיך אויף די זייטען פון הוצאה און הכנסה מיט א סומע פון 3 מיליאָן מיט 365 טויזענד זלאָטעס.

אַלע דערמאָנטע הלוואות און ענדע-רונגען זענען אָנגענומען געוואָרען אין דער צווייטער לעזונג, אויף דער מאָנ-טאָגדיגער זיצונג.

מיט דער דאָזיגער זיצונג האָט זיך פערענדיגט די קאַדענץ פון ביז-איצטי-גען שטאָרט-ראַט.

נאָך דער זיצונג מאָנטאָג ביינאַכט, וועלכע איז געווען די לעצטע פון היינ-טיגען שטאָדט-ראַט, האָט דער שטאָדט-פּרעזידענט גזשעטשנאַראָווסקי איינגע-אָרדנט א געזעגנונגס-באַנקעט פאַר די ראַטמענער, וואָס געהען אַוועק און טרע-טען אָב זייערע ערטער פאַר אַנדערע, פאַר די ניי-אויסגעוועהלטע.

אין אויפנאַמס-צימער אין מאַגיסטראַט, האָט דער פּרעזידענט געשטעלט משקה — דעם אמת׳ן גוטען וויין — און גע-דאַנקט די ראַטמענער פאַר זייער מיט-אַרבייט לטובת דער שטאָדט. ער האָט דערביי אונטערגעשטראָכען, אַז נישט געקוקט, וואָס אין שטאָדט-ראַט זענען געווען פערשידענע פראַקציעס און די ראַטמענער האָבען אָנגעהערט צו פער-שידענע ריכטונגען און פּאַרטייען, האָבען זיי דאָך אַרויסגעוויזען א סך פער-שטענדניש פאַר דער שטאָטישער ווירט-שאַפט. זיי האָבען געשטעלט דעם אינ-טערעס פון לאָקאַלע בעדערפענישן און די טובה פון דער שטאָדט העכער, ווי זייער פּאַרטייאישקייט, דאָס דרינגט אַרויס פון א פעראַנטוואָרטליכקייט׳ס-געפיהל, פון א גוטען ווילען, וואָס זיי האָבען געהאַט אין בעצוג צו אַלע וויכטיגע און פּאָזיטיווע ענינים, וואָס זענען געשאַפען געוואָרען צום גוטען פון די שטאָטישע איינוואָהנער.

ראַטמאַן, פרוי קעלעס קראוז האָט אין איהר טאָאַסט בעמערקט, אַז דער לעצטער שטאָדט-ראַט איז געווען א שפּאָרזאַמער, אַנ׳אַרבייטסזאַמער, נישט ווי אַמאָהל, ווען 70 פּראָצענט ענערגיע פון די ראַטמענער איז פערוואַנדט גע-וואָרען אויף געגענזייטיגע צאָנקערייען און אַרומרייסעניש׳ען, וועלכע האָבען געהאַט אויסצושפּילען פּאַרטייאישע אַמ-ביציעס. היינט איז מען שוין געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז אין שטאָדט-ראַט זיצט מען, כדי צו שאַפען פּאָזי-טיווע נוצען פאַר דער שטאָדט. די דאָ-זיגע שענע טראַדיציע פון האַרמאָני-שער צוזאַמענאַרבייט, וועט אויך דינען אַלס גומער ביישפּיעל פאַר די נייע ראַטמענער, וואָס וועלען קומען אין שטאָדט-ראַט, אין רעזולטאַט פון די לעצטע וואַהלען.

פרוי קעלעס קראוז ברענגט דערביי א משל פון געוויסע אימפּרעזען און אַט-ראַקציעס אויף פערווייוונגען. פאַראַן, זאָגט זי, אַזעלכע פאַלקס-פערווייוונגען, אויף וועלכער די הויפּט-אַטראַקציע איז דאָס אַרויפקלעטערן אויף א קיילעכ-דיגען, גלאַטיקען סלופּ, אויף וועמענס שפּיץ עס ליגט אַזעהר טייערע, א זעהר ווערטפולע זאַך. נישט יעדער קען אָבער דערגרייכען צום שפּיץ, כדי צו געווינען די שענסטע זאַך, ווייל דער סלופּ איז א חוץ זיין גלאַטיקייט אויך אָנגעשמירט מיט א פעטע פליסי-קייט. א סך אַרבייטען זיך דעריבער זעהר שווער אָן, ביז עמיצער בעווייזט די קונץ פון אַרויפבעקומען זיך אין דער הויך. אָט די דאָזיגע פעטע פליסיקייט — פאַרענדיקט פרוי קעלעסס-קראוז — האָבען די פריערדיקע קאַ-דענצען אָפּגערובען און אַזוי אַרום אויס-געאַרבייט א גלייכען וועג פאַר דעם קומענדיגען שטאָט-ראַט. וועמען עס וועט לייכטער אָנקומען דאָס דערגרייכען דעם באַרג - אַרויף — דעם שפּיץ. דאָס איז דערפאַר, ווייל ס׳איז געקומען ענדליך א מאָמענט, ווען מ׳האָט אָוועקגעשטעלט אין דער זייט פּאַרטייאישע אַמביציעזקייט און מעהר גענומען אין בעטראַכט די אינ-טערעסען פון דער שטאָדט. צו אַזאַ מצב איז געקומען דער ביז-איצטיגער שטאָדט - ראַט, וואָס וועט סמילא זיין א וועג-ווייזער פאַר די נאָכפאָלגענדיגע.

ראַטמאַן ד"ר פאַסטמאַן דאַנקט דעם שטאָדט-ראַט פאַר זיינע גוטע האַנדלונ-גען בנוגע די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען (וועלכע מינדערהייטען?... רעד.) געווען אפשר מאָמענטען, ווען די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען האָבען געהאַט פערדרוס, אָבער דאָס איז נישט געווען די שולד פון דער היינטיגער שטאָדט-פערוואַלטונג, וועלכע האָט געוואָלט נאָכקומען זייערע פערלאַנגען, אָבער לײדער נישט געקענט, ווייל די מניעות זענען געקומען פון וואו-אַנדערש...

ס׳איז זיך נישט צו ווינדערען אויפ׳ן אַבסטראַקטען טאָהן פון ד"ר פאַסטמאַן, ווייל מסתמא קען ער גוט די עטיקעט און דעם אָנגענומענעם מנהג אויף באַנ-קעטען, אַז ס׳געהער צום גוטען טאָן, צו רעדען נישט דייטליך און פערשטעלט, כדי נישט קאַליע צו מאַכען די פייער-ליכע שטימונג...

אמת, אַז ער האָט יאָ עפּעס דערמאָנט וועגען יודען, אָבער דאָס איז נאָר גע-ווען אַגב-אורחה׳דיק.

די איבריגע יודישע ראַטמענער האָ-בען בעסער אַ פּנים געהאַלטען, אַז איי-דער אַזוי צו רעדען, ווי זייער קאָלעגע זייער געוועזענעם פּרעזעס פון קאָלאָ, איז שוין גלייכער צו שווייגען... האָבען זיי בלויז נהנה געווען פון דער משקה און גאָרנישט געזאָגט, הגם ס׳איז יאָ געווען וואָס צו רעדען מכח די „גרוי-סע" סובווענצען פאַר יודישע אינסטיטו-ציעס אין דעם 3-מיליאָניגען שטאָדט-בודזשעט.

דאָס שווייגעניש וואָלט אפשר געווען צו פערשטעהן פון די יעניגע יודישע ראַטמענער, וואָס געהען שוין אַוועק. מילא — האָבען זיי זיך געטראַכט — ס׳איז שוין סיי ווי נאָך נעילה. און מ׳יר האָבען שוין נישט וואָס צו זאָגען. אָבער די וואָס בלייבען, פאַרוואָס האָבען זיי גאָרנישט גערעדט וועגען יענער האַר-מאָנישער צוזאַמענאַרבייט, וועגען וועלכע מ׳האָט אַזוי פיעל גערעדט אויף דער געזעגנונג׳ס-זיצונג? פאַרוואָס האָבען זיי נישט דערמאָנט וועגען די „גרויסע" זאַכען, וואָס דער אַוועקגעהענדיגער שטאָדט - ראַט האָט געלייסטעט פאַר יודען?

די יודישע ראַטמענער זילבערבערג און זיסערמאַן זענען איינגאַנצען נישט געקומען אויף דער לעצטער זיצונג. קען זיין, אַז זיי האָבען אין פאָראויס אויס-געמיטען נישט נכשל צו ווערען חלילה אין יין-נסך אויפ׳ן באַנקעט. ה׳ זיסער-מאַן איז געוויס פערענטפּערט. איז ער דאָך שוין מעהר נישט געוועהלט געוואָרען אַלס ראַטמאַן צוליב דער וואַהל-וואַק-כאַנאַליע פון בירגערליכען בלאָק. אַ סך בעדויערען טאַקע, וואָס ה׳ זיסערמאַן איז נישט דורכגעגאַנגען, ווייל גראָד ער האָט געהערט צו די עטליכע גע-צעהלטע יודישע ראַטמענער, וואָס האָ-בען פיעל געטוהן פאַר דער יודישער בעפעלקערונג. ה׳ זיסערמאַן האָט נישט געקאַרגט קיין אינטערווענצען און אָפּט-מאָל אויך גענומען אַ וואָרט אין שטאָדט-ראַט. מ׳האָט זיך צוגעהערט צו זיינע עהרליכע און אויפריכטיגע ווערטער. אויך די יודישע מאַסען האָבען געהאַט צו איהם אַ פרייען צוטריט און ער איז געגאַנגען אויף יעדענס רוף זיך משתדל זיין אין מאַגיסטראַט.

אויפן באַנקעט האָט אויך געהאַלטען א טאָאַסט דער ראַטמאַן, רעיענט ראַ-גוסקי, וועלכער האָט אויסגעדריקט זיין צופרידענהייט דערמיט, וואָס בעת דער גאַנצער קאַדענץ פון אַלטען שטאָדט-ראַט האָט געהערשט דער גייסט פון גרויסען פוילישען מאַרשאַל פּילסודסקי.

אמתע שענע ווערטער. אָבער ווי זאָל מען פערשטעהן דעם אַרויסטריט פון רעיענט ראַגוסקי אויף דער זיצונג פון שטאָדט-ראַט אין מאָנאַט מערץ? ס׳האָט זיך דעמאָלט געהאַנדעלט וועגען שטי-צען די קריסטליכע גמילת-חסדים-קאַ-סעס פאַר וועלכע ער האָט געבעטען אַריינצושטעלען אין בודזשעט נאָך טוי-זענד זל. מאָטיווירענדיק, אַז די יודישע גמ"ח-קאַסע ברויך נישט קיין סובווענ-צען, ווייל זי עגזיסטירט שוין לאַנג און האָט איהרע אייגענע קאַפּיטאַלען.

ה׳ ראַגוסקי איז שטענדיג אָנגעגאַנ-גען אַלס ליבעראַלער מענש און דער-פאַר שטאַרק געשעצט געווען דורך דער גאַנצער יודישער בעפעלקערונג. זיין לעצטער אַרויסטריט האָט אָבער ענטוישט און נאָך מעהר איז חידוש׳לעך איצט, ווען ער האָט דערמאָנט דעם גייסט פון פּילסודסקי מיט אַזוי פיעל שבח. ווייס דאָך גוט דער ה׳ ראַגוסקי, אַז מאַר-שאַל פּילסודסקי, איז געווען אַ גרויסער ליבעראַליסט און דורכגעדרונגען מיט אַ שטאַרקען געפיהל פון יושר און גערעכ-טיגקייט, וואָס איז פון אַלעמען בעווונ-דערט געוואָרען. אויב אַזוי, פון וואַנען פלוצלינג אַזאַ קעהר צוריק אויף דער זייט פון אַנטי-ליבעראַליזם, וואָס ה׳ ראַגוסקי האָט אַרויסגעוויזען מיט זיין אַרויסטריט אויף יענער מערץ-זיצונג, געגען דער יוד. גמ"ח-קאַסע?

אינטערווענץ אין דער קעלצער וואָיעוואָדסטוואָ צו פערגרעסערן דעם קאָנטיגענט פון כשר פלייש

פאַרגאַנגענעם דינסטאָג איז הרב קעסטענבערג געווען ביים וואָיעוואָדע אין קעלץ, וועגען פערגרעסערן דעם פלייש-קאָנטינגענט פון דער ריטועלער שחיטה, וועלכער איז לעצטענס פער-קלענערט מיט קנאַפּע 20 טויזענד קילאָ א חודש, וואָס רופט אַרויס סיי א יקרות און סיי א מאַנגעל אין כשר פלייש.

הרב קעסטענבערג האָט וועגען דעם ענין סאָרגעשטעלט אַנ׳אויספיהרליכען מעמאָריאַל אין דער קעלצער וואָיע-וואָדסטוואָ, וואו ער האָט בעקומען א פּאָזיטיווען ענטפער, לויט וועלכען ס׳איז צו האָפען, אַז דער קאָנטינגענט וועט פערגרעסערט ווערען.

נאָך צוויי באַהן = ליניעס.

ווי מיר דערוויסען זיך, געפינען זיך אין דער לעצטער בעאַרבייטונג פּראָ-יעקטען אויפבויען צוויי נייע באַהן-ליניעס אין ראַדאָמער קרייז. דער ער-שטער פּראָיעקט זעהט-פאָר דאָס אויס-בויען א באַהן-ליניע ראַדאָם-אָסטראָווי-יעץ דורך דרילטש; דער צווייטער — דאָס אויסבויען אַ באַהן - ליניע קאָזשעניץ-וואַרקאַ.

הומאָר

בראַוואָ!... בראַוואָ!...

געבעלס האָט בעזוכט א פאָלקס-שולע אין בערלין. ווילענדיג זיך בעקענען מיט די רעזולטאַטען פון זיין פּראָפּאַ-גאַנדע, האָט ער די שילער געפרעגט פראַגען:

— ווער פון אייך קען מיר געבען א פּאַטריאָטישע לאָזונג?

— „הייל היטלער" — האָט אויסגע-רופען א יונגעל.

— זעהר גוט — האָט געבעלס גע-ענטפערט — און ווער קען זאָגען נאָך עפּעס שטאַרקערס?

— „דייטשלאַנד איבער אַלעס אין דער וועלט" — האָט אויסגערופען א א צווייטער שילער.

און ווער קען זאָגען עפּעס נאָך שטאַרקערס?

— „אונזער פאָלק וועט קיינמאָהל נישט אונטערגיין!" — האָט אויסגעשריגען א קליין בלאַס יונגעלע פון דער לעצטער באַנק.

— בראַוואָ! אויסגעצייכענט! — האָט געבעלס א שרעקלענדער אויסגערופען — זאָג מיר, ווי הייסט דו יונגעלע?

— איזאַק לעווי! האָט דאָס בלאַסע יונגעלע געענטפערט.

אין דריטען רייך

— דו הערסט. ליזאַ האָט באַקומען 10 טויזענד מאַרק נדן. בערטאַ האָט באַ-קומען 15 טויזענד מאַרק, אָבער דעם גרעסטען נדן באַקומט ליזאַ.

— וויפיל, אודאי 20 טויזענט?

— ניי, זי באַקומט גאַנצע 10 קילאָ פּוטער און 2 קילאָ פעטס.

ער זאָל נישט טענה׳ן חרטה

— איז דאָס אמת, אַז אין לאָנדאָן שרעקט מען זיך?

— יאָ, ס׳איז אמת.

— פאַרוואָס שרעקט מען זיך?

— אַז היטלער זאָל חלילה זיך נישט צוריקציהען פון א מלחמה געגען די דעמאָקראַטישע מלוכות.

וואָל - אַפּקלאַנגען

ריכטער: אז איהר האָט דעם מאַן אַזוי אויסגעזידעלט אויפן וואָל-מיטינג, צו וואָס האָט איר אים נאָך באַדאַרפט צו דערלאַנגען עטליכע פּעטש?

אָנגעקלאָגטער: פאַרשטייט איהר ה׳ ריכטער, נאָכדעם ווי כ׳האָב דעם מאַן גוט אויסגעזידעלט און גערופען מיט די ערגסטע צונעמעניש׳ען, האָב איך פלוצ-לינג באַמערקט, אַז ער איז טויב ווי די וואַנט און האָט קיין איין וואָרט נישט געהערט.

אונטערגעהערט

זי: טרעף ווי אַלט איך בין?

ער: שווער צו טרעפען, לאַלאַ, פאַר דיין עלטער זעהסטו אויס צו יונג.

קאַלאַמבורען

ס׳איז שוין די העכסטע צייט, אַז די גאַנצע קליקע פון טאָטאַליזם זאָל שוין האַלטען ביי — טויט׳אַליזם...

ווען אין לאַנד הויבט אָן דער אַנטי-סעמיטיזם צו בליהען, מוז די קולטור — וועלקען...

מענער קאָנען אין איין שעה אָפּטון א סך זאַכען, פרויען קאָנען וועגען איין זאַך — אָפּרעדען א סך שעה׳ן...

קיינער האָט נישט אַזוי פיל פאַר-דינסטען אין פּוילען, ווי — „רייפּערקעס"

די לוסטיגסטע מענשען אויף דער וועלט זענען די דייטשען: תמיד זענען זיי — קאַמף-לוסטיג...

פאַרהאַן מענשען, וואָס האָבען חתונה און זענען גליקליך און פאַראַן אַזעלכע, וואָס וואָלטען געווען גאַנץ גליקליך ווען נישט — די חתונה...

אָן עקשן איז גלייך צו א שכן: ביי-דע האָבען תמיד ליב — „אויסצופירען"...

אַזוי לאַנג האָט מען אין דער פעל-קער-ליגע געפּרעדיגט אייביגען שלום, ביז מ׳האָט אויסגעפּרעדיגט אייביגע — מורא פאַר מלחמה...

די חתונה פון ראדאם ביז סוואלק און צוריק, ביז... א גט אין תפיסה

מיט דער ראדאמער פרוי געהאט צוויי קינדער – מיט דער סובאלקער איין קינד און ווען די לעצטע קומט נאך א גט פון איהר מאן – געפינט זי איהם אין דער ראדאמער תפיסה.

מיט 15 יאהר צוריק האט דער היגער יונגערמאן יוסף ד. א מענער־שניידער, חתונה געהאט מיט דער אָרטיגער פריילין חיה א. נאכן אבלעבען בשלום 5 יאהר, און נאכדעם ווי זיי האבען שוין געהאט צוויי קינדער זענען פלוצלינג אויסגעבראכען ביים פּאָרפאלק פערשידענע קריגערייען און סכסוכים, וועלכע האבען דערפיהרט צו א גט.

אין א געוויסע צייט ארום האבען זיך מאן און ווייב איבערגעבעטען, געשלאסן שלום־בית און געגאנגען צוריק וואהנען. אבער שוין אהן חופה וקדושין.

מיט א צייט שפעטער האט יוסף ד. זיך געלאזט אין וועג אריין זוכען אר־בייט. אויף זיינע וואנדערונגען האט ער אנגאשפארט קיין סובאלק, וואו ער האט זיך בעקענט מיט דער דארטיגער פריילין שרה פ. מאר וועלכער ער האט זיך פארגעשטעלט אלס גע'גט'ער מאן.

אין סובאלק האבען זיך גראד געפונען ראדאמער מענשען, וועלכע האבען דעם מיידעל אויפמערקזאם געמאכט, אז איהר בעקאנטער וואהנט אין ראדאם מיט זיין גע'גט'ער פרוי, מיט וועלכער ער האט אויך צוויי קינדער. די סובאלקערין איז אבער, ווייזט אויס, געווען פערליבט איבער די אוירען אין דעם ראדאמער יונגערמאן און זי האט זיך דערפון גארנישט געמאכט. זי האט נישט גענומען ערנסט די ווארנונגען און געשטעלט מיט איהם א חופה כדת משה וישראל און נאך צוגעגעבען א היבשען נדן.

דער ראדאמער חתונה־האבער האט אויך מיט דער צווייטער פרוי פון סובאלק געהאט א קינד. אבער דאן האט זיך אנגעהויבען אויף איהם א געיעג פון זיין ערשטער ראדאמער פרוי, וועלכע געוואהר־ווערענדיג, פון איהר מאנס סובאלקער האכצייט, האט אנגעווענדעט אלע מיטלען, כדי איהם צו־ריקציהען צו זיך.

יוסף ד. האט זיך נישט געלאזט לאנג בעטען, אפניט, אז ער האט אויסגעקוקט אזא געלעגענהייט און ער האט זיך אומגעקעהרט א צופרידע־נער צו זיין ראדאמער פרוי, מיטברענגענדיג נאך דעם סובאלקער נדן.

די סובאלקער פרוי, בלייבענדיק א לעבעדיקע עגונה און נישט האבענדיג קיין מעגליכקייט אויסצוהאלטען איהר קינד, האט זי איהם איינגעקלאגט אין געריכט, וועלכער האט איהר צוגע־פסק'ענט אלימענטען פארן קינד, און דער הויך פון 50 זלאטעס א חודש.

אזוי אבער ווי ס'איז אוועק א לענגערע צייט און זי האט נישט געקריגען קיין אלימענטען און אפילו צומאל נישט בעקומען קיין בריעף פון איהר מאן, איז זי אליין געקומען קיין ראדאם, וואו זי האט זיך געווענדעט צום רב קעסטענבערג, ווצמען זי האט דערצעהלט וועגען איר גאנצען אומגליק און געבעטען רופען איהר מאן צו א דין־תורה.

דער רב האט געשיקט דעם שמש צו יוסף ד. ער זאל זיך מטריח זיין און קומען האלטען א דין־תורה מיט זיין פרוי פון סובאלק. אבער ווי ערשטוינט איז די פרוי געווארען ווען דער שמש האט איהר געברענגט די בשורה, אז איהר מאן יושב'ט אין חד־גדיא – אין דער ראדאמער תפיסה פאר א צווייטען חטא.

די סובאלקער פרוי איז געבליבען פערצווייפעלט, נישט געוויסט וואס צו־טוהן און נישט געפינענדיג קיין אנ־דערען אויסוועג, האט זי געבעטען ביים רב קעסטענבערג, אז ער זאל זיך בע־מיהען וועגען ארויסבעקומען פאר איר א גט.

בינו לבינו האבען זיך ביידע פרויען, די ראדאמערין מיט דער סובאלקערין, געטראפען אין דער קאנצעלאריע פון רב קעסטענבערג. דאס איז געווען דערפאר, וואס די סובאלקער פרוי האט גלייכצייטיג מיטגעברענגט קיין ראדאם א „ווידאק", צוליב'ן נישט צאהלען די אלימענטען, אויף וועלכען סמך זי איז צוגעטרעטען פערנעמען די חפצים פון איהר מאנ'ס שטוב. די ראדאמער פרוי זעהענדיג, עז עס האלט שלעכט, אז ס'גאנצע ביסעל הויז־ווירטשאפט ווערט בעדראהט – איז זי געקומען צו הרב קעסטענבערג ער זאל זיך משתדל זיין און אבראטעווען איהר כלי־בית.

און דארט טאקע האבען זיך ביידע „ריוואלקעס" בעגעגענט.

ס'איז אינטערעסאנט, אז ביידע פרויען האבען צווישען זיך געשמועסט געמיט־ליך, איינער דער צווייטער האט בעדוי־ערט און צום סוף איז די סובאלקערין אריינגעגאנגען אין דער קריטישער לאגע פון דער ראדאמערין און דעזיג־נירט פון די עקזעקוציע־פאנקציעס, פער־לאנגענדיג בלויז א גט פון דעם דא־פעלט־מאן.

הרב קעסטענבערג האט זיך גלייך געוואנדען צו דער פראקוראטור וועגען ערלויבען דורכצופיהרען א גט אין תפיסה.

צי ווייסט איהר אז...

אין אמעריקא טראגט איין אמעריקא־נער אויף פינף ברילען. א דערוואקסע־נער מענש באזיצט פון 130 ביז 150 טויזנט האר אויפן קאפּ.

די שטאדט אויף וועלכע די איינ־וואוינער פערשפענדען די מערסטע צייט אויף האזארד - שפילען איז מאקא (אסט אינדיען).

מען קען וועגען דעם אללעם ניט וויסען און פון א סך אנדערע אויס־טערלישקייטען, אבער עס איז אונמעג־ליך ניט צו געדענקען דאס, אז עס איז ניט פארהאן קיין איין מענש, וועל־כען עס האט זיך אין לעבען ניט גע־טראפען קיין גליקליכע געלעגענהייט, אדער צו וועלכען דאס גליק זאל איינ־מאהל א שמייכעל טהון.

אלע דארפען וויסען, אז אזא געלע־גענהייט איז די ציהונג פון דער קלא־סען־לאטעריע. קיינער ווייסט ניט פאר־אויס, ווען דאס גליק וועט צו איהם א שמייכעל טוהן, יעדערער דארף אבער געדענקען, אז דעם 20 יוני ל. מ. פאנגט אן די ציהונג פון דער ער־שטער קלאס פון דער 45 קל. לאטעריע.

ווער עס וועט קויפען פאר 10 זל. א פינפטעל צו דער ערשטער קלאס, וועט זיך ניט קענען מאכען קיין פארוואור־פען, דערוויסענדיג זיך וועגען א גע־ווינס, וואס איז געפאלען אויפן לאס פון א בעקאנטען.

„איך האב דאך אויך געקענט געווי־נען ווען...

אין דעם געהט דאס טאקי, נישט דורכלאזען די גליקליכע געלעגענהייט און שאנסען האט יעדער גלייכע.

מין. שוויענטאסלאווסקי אין ראדאם.

שבת איז געקומען קיין ראדאם אומ־גערעכט דער בילדונגס - מיניסטער שוויענטאסלאווסקי, וועלכער האט וויזי־טירט די מלוכה'שע פרויען־גימנאזיע.

דער מיניסטער איז געווען אנוועזענד אויף די לעקציעס פון דייטש, פראנצוי־זיש און פיזיק, פעראינטערעסירענדיק זיך מיט די למודים און שטעלענדיג פראגען די שילערינס אין פערשידענע געגענשטאנדען.

נאך דער אינספעקציע איז דער מי־ניסטער געפאהרען מיט זיין אויטא קיין ווארשא.

ווי אזוי א היגע פוילישע צייטונג מאכט צו קליין־געלד דעם אנטייל פון די ראדאמער יודען אין דער לופט־שוץ־הלואה

מאטעמאטישע אינטערפרעטאציעס, פשט'לעך און געדריידלעך.

אין דער ארטיגער פוילישער פרעסע האט זיך בעוויזען היינטיגע וואך א בעריכט פון דער הלואה פאר דער לופט־פערטיידיגונג.

דער בעריכט שטיצט זיך אויף צי־פערען און שטעלט זיך פאר ווי פאל־גענד:

די לאנדווירטשאפט פון ראדאמער פאוויאט האט זיך איינגעטיילט אויף צוויי קאטעגאריעס. די ערשטע קאטע־גאריע נעמט ארום די באדען־אייגענ־טימער, וועלכע בעזיצען פון איין ביז הונדערט מארגעס; צו דער צווייטער גרופע ווערען פעררעכענט די בעזיצער פון גרעסערער אייגענטום, ד. ה. פון הונדערט און מעהר מארגעס. די צאהל פון דער ערשטער גרופע וואס האט סובסקריבירט בעטרעפט 4113. זיי הא־בען דעקלארירט 189,700 זל. די גרופע פון דער רייכער לאנדווירטשאפט אין א צאהל פון 4045 האט דעקלארירט 152,200.

פון די אייגענטימער פון אונבעוועג־ליכע גיטער אין דער שטאדט און אין פאוויאט, האבען דעקלארירט 647 פער־זאן. צווישען זיי 133 קריסטען און 514 אידען.

פון די סוחרים האבען דעקלארירט א צאהל פון 2623: קריסטליכע סובסקריבאנ־טען 753 און יודישע – 1870; די קריסט־ליכע סוחרים האבען אלזא דעקלארירט 80,500 זל. און די יודישע 157,740.

פון די אנגעגעבענע ציפערען איז בולט צו זעהן, אז די ראדאמער יודען זענען ווייט נישט געבליבען הינטערשטעליג. פערקעהרט, זייער צאהל טיילט זיך אויס מיט אנ'איבערוואג.

און דאך... דאך געפונט אונזער מליץ־יושר, דער היגער „דזיען־דאברי" אריינ־צוווארפען א שפילקעלע. עפעס געפינט ער שוין אויס א פשטיל מיט א דרייעכ־צעל צו קענען געבען א שטאך אויף דער יודישער זייט.

ברענגענדיג דעם בעריכט מאכט דער „דזיען־דאברי" פערשידענע מאטעמאטישע אינטערפרעטאציעס. דרינגענישען און לע־רענט אריין למשל אזא מין פירוש:

צווישען די רייכע גוט־בעזיצערס, וואס האבען זיך ווייניגער אויסגעצייכנט ווי די קלענערע לאנדווירטען געפינען זיך 15 יודישע „דזשעדזשיצעס" וואס אלע צוזא־מען האבען סובסקריבירט 640 זל. גענוי: „יעדער פאן דזשעדזשיץ 15 זל."

ווער ס'וועט נישט גלויבען דערין, וועט זיכער נישט זיין קיין אפיקורס.

יעצט מאכט ער אזא חשבון

לויט'ן פריהער אנגעגעבענעם ציפערן־בעריכט, רעכענט אויס דער „דזיען־דאברי" אז אויף יעדען קריסטליכען הויז־אייגענ־טימער קומט אויס, אז ער האט געצייכענט 215 זל. דאגעגען אויף יעדען יודישען הויז־ווירט פאלט אויס דער דורכשניט 76 זל.

„דזיען - דאברי" ווינדערט זיך פאר־וואס ס'האבען בס"ה געצייכענט 697 הויז־ווירטען אין ראדאם און פאוויאט, בעת אין ראדאם אליין געפונען זיך 4000 הויז־אייגענטימער. און הנם ער ווייסט א פנים אליין, אז די וואס האבען געפעהלט זענען נישט קיין יודישע בעלי־בתים — מאכט ער א שוויג. כדי דאס צו פסרדע־קעו, שהוש ער זיך אנ'סצה און ווערט גאר א גאנצער קענער אויף פראפארציע, אויף כמות און איכות.

דאס זעלבע איז ביי דער פאזיציע פון סוחרים־קלאס. קודם כל שרייבט ער נישט דייטליך ארויס וויפיעל די יודישע סוחרים האבען געצייכענט. ער מאכט עס אינאיי־נעם אריין: 238.240 זל. האבען סובסקרי־בירט די יודישע און קריסטליכע סוחרים. אויך די סומע פון די קריסטליכע סומע רופט ער אן ביים נאמען: 80.500 זל. ערשט ווען מען מאכט אליין א חיסר און מען נעמט אראב די 80 טויזענד זל. פון 238,140 זל. ווערט מען געוואהר, אז דער אנטייל פון די יודישע סוחרים בעטרעפט – 157,740 זל. וואלט דאך דאס געווען דאכט זיך א שענער צי־פער, וואס איז שוין באלד צוויי מאהל אזוי פיעל, ווי פון די קריסטליכע סוח־רים – קומט אבער צוגעהן דער לאנדס־חכם פון „דזיען־דאברי" און טוט א א דרעה־אויס דעם דישעל – וואס איז לויט דער צאהל סובסקריבאנטען קומט גאר אויס להיפוך: אויף יעדען קריסט־ליכען סוחר וואס האט דעקלארירט, פאלט אויס אין דורכשניט 107 זל. און אויף יערען יודישען סוחר דורכשניט־ליך 84 זל. מיט 35 גר. אייה, דער כמות, די אלגעמיינע צאהל איז דאך גרעסער אזוי אין דער סומע און אזוי אין סכום פון די יוד. סובסקריבאנטען — דאס שפילט ביי איהם קיין ראלע נישט.

פונדעסטוועגען וואלטען מיר איהם גע־ראטען צו מאכען א שפאציר איבער די יודישע קרעמלעך, ווארשאאטען און סטרא־גאנעס, וואס געניסען נישט פון קיין קרע־דיטען און פריווילעגיעס. נאר זייער גאנ־צער פערמעג בעשטעהט פון א ביטעלע סחורה, וואס בעטרעפט געצאהלטע זלאטעס. ער וואלט זיך דארט איבערצייגט מיט וואס פאר א מסירת נפש און איבערגעגע־בענשייט אט די ארימע יודען האבען גע־צייכענט אויף דער הלוואה פון לופט פערטיידיגונג.

דאס וואלטען מיר געראטען אלע שונאי־ישראל, אפשר וואלטען זיי דאך אבגע־שאצט די לאיאלישעט און דעם אויפריכ־טיגען פאטריאטיזם פון די יודישע בירגער זייערע טענות וואלטען ענדליך פערשטאפט געווארען.

קיינער וויל נישט מקבל זיין די תורה...

נישטא קיין אמאטארען צום קאמפלעט אין דער יודישער קהלה — האט זי שוין יא געפונען א בעלן, האט ער אין דער לעצטער מינוט חרטה בעקומען.

אין שטאדט קורסירען עקשנות'דיקע קלאנגען, אז דער פרעזעס יונה ווילבער־בערג האט זיך געוואנדן צו פארשידענע מענשען זיי זאלען בעוויליגען אריינ־צוגעהן אין דער גמינע, כדי צו קאמ־פלעטירען דעם יעצטיגען פראוויזאריום, אבער קיינער האט נישט געוואלט מסכים זיין אנצונעמען אזא „כיבוד". ענדליך נאך לאנגע בעמיהונגען, האט ער געפונען פאלגענדע אמאטארען: דוד רוטמאן, שלמה הענדעל, לייזער גאטליב און יאנקעל גאלדבערג. דער לעצטער האט זיך, ווי מען הערט, מישב געווען אין לעצטען מאמענט און צוריקגעצויגען זיין מאנדאט.

דער עולם, ווייזט אויס, וויל נישט בלינד מקבל זיין די תורה... ער האלט אפנים גיכער פון נשמע ונעשה, איי־דער פון נעשה ונשמע...

---

3 טראגישע פארפאלען

א שרעקליכער פארפאל האט פאסירט מיט'ן דארפסמאן יוזעף זאקשעווסקי פון פאדקאנא, הינטער פשיטיק.

זאקשעווסקי איז געפאהרען מיט זיין פערד און וואגען אויף זשעראמסקי. ווען ער האט זיך דערנענטערט צום באהן־דורכפאהר, האט ער זיך פערהאל־טען, כדי איבערצוווארטען דעם דורכ־לויפענדיגען צוג. די פערד האבען זיך דאן אזוי איבערגעשראקען פאר'ן צוג און פייפעריי פון לאקאמאטיוו, אז זיי האבען גענומען שפרינגען און איבער־געדרעהט די פיהר מיט די רעדער ארויף. דער דארפסמאן איז אראבגע־פאלען און בעקומען שווערע ווינדען. אויפ'ן וועג צום שפיטאל איז זאקשעוו־סקי געשטארבען.

אויפ'ן ווארשאוער שאסע איז אי־בערגעפאהרען געווארען דער 24־יעה־ריגען ראמאן קאצפשעק. ער איז אזוי צעקלאפט געווארען, אז ווען מ'האט איהם איבערגעפיהרט אין פוילישען שפיטאל אריין, איז ער אויפ'ן וועג גע־שטארבען.

אין מלוכה'שען וואלד, קעזש־ניע־דזשוויעדזש – הינטער ראדאם, איז צוגעדריקט געווארען דורך א קלאץ דער ארבייטער קאנסטאנטין מארטשעי־טשיק. ער איז אויפ'ן ארט געפאלען טויט.

פון ראדאמער ספארט.

„גוויאזדא" (ווארשא) — „טשארני" (3:1) 6:3

פערגאנגענעם זונטאג איז אין ראדאם פארגעקומען א פריינדשאפט'ס־מעטש צווישען די ווארשאווער „גוויאזדא" מיט'ן ראדאמער „טשארני".

טשארני האט געוואונען דעם מעטש: 6:3. ביז דער פויזע 3:1 לטובת טשארני. פאר טשארני האבען געשאסען גאלען: נאוואק, בארוויצקי, קלימקאווסקי און יאקאוויעזקא. פאר „גוויאזדא": שולצינגער.

ריכטער – ה' קעמפינסקי פון ווארשא אר.

א בריעף אין רעדאקציע.

לייענענדיג די ערקלערונג פון קינא „טשארי", וועגען איבערדרייסען מיט די דייטשע פילמען, מחמת דעם, וואס זיינע קאנטראקטען האבען זיך געענדיגט מיט יענע פילם־ביוראס, וויל איך בעמערקען אז אפילו אהן דעם, וואלט דער דער־מאנטער קינא נישט אימשטאנד געווען דאס אויף ווייטער צו טהון, ווייל לויט א בעשלוס וואס איז לעצטען'ס אנגענו־מען געווארען אין ווארשא פון אלע קינא־אייגענטימער אין פוילען איז פער־וועהרט צו דעמאנטירען דייטשע פילמען.

דער קינא „טשארי" האט אלזא נישט בעוויזען אזא זשעסט.

מיט אכטונג   א. לעזער.

מיליטער־דעפילאדע אין יום־טוב פון פ. וו.

זונטאג, צוליב דעם יעהרליכען יום־טוב פון פ. וו. און וו. פ. איז פארגעקו־מען א דעפילאדע פון מיליטער און פון דער יוגענד פון מיליטערישער פארבע־רייטונג.

די דעפילאדע איז אויפגענומען גע־ווארען ביים מוזעאום פון פולק. טשא־כאווסקי דורך די פארשטעהער פון דער מיליטערישער און אדמיניסטראטיווער מאכט, און אויך פארשטעהער פון דער זעלבסט־פערוואלטונג.

פון דארט האט די דעפילאדע דורכ־מארשירט אויפ'ן לעגיאנען־פלאץ (רינעק).

פון קליינהענד.-פערבאנד
אין ראדאם. (קאמוניקאט)

מיר ווערן לעצטענ'ס אליארמירט יוע-גען פיעל פאלען, אז דער שטייער-אמט פראפאנירט די שטייער-צאהלער פיעלפא-כיג העכערע ריטשאלטען, ווי זיי האבען געהאט ביז איצט. דער שטייער-צאהלער קען צו קיין פשרה נישט דערגעהן, צוליב וואפ ער פאלט ארויס פון ריטשאלט.

מיר פאדערן-אויף אין שייכות מיט'ן אויפענדערמאנטען יעטווידען בע'עוולה-טען סוחר און קליינהענדלער זוענען יע-דען איינעם פאל צו מעלדען אין סעקרע-טאריאט פון פעראיין, קאנקרעט די גע-שעהענע עוולה, וועגען וואס ס'וועלען אינטערגענימען ווערען שריט ביי דער לאקאלער, ווי אויך צענטראלע מאכט-אינ-סטאנצען.

די פערוואלטונג.

אינטערעסאנטער רעפעראט
פון ד"ר א. ש. יוריס.

פאראכטאגען פרייטאג-צונאכט'ס איז אין היגען „פאלקס-הויז" פארגעקומען זייער אן אינטערעסאנטע פארלעזונג פון בעקאנטען „פועלי-ציון"-טהוער ד"ר א. ש. יוריס.

מיט א פערכאפטען אטעם האבען די בעזוכער אויסגעהערט דעם פרעלעגענט'ס לעבעדיגע שילדערונגען פונ'ם ארבייטסנ-ריגען ארץ-ישראל.

שוין זייער לאנג ווי ראדאם האט נישט געהערט אזא פיינע און בעלערענדע פאר-לעזונג.

אנגעקומען אין רעדאקציע

■ „יודיש פאר אלע" נומ. 3 חודש-זשורנאל פון דער פילאלאגישע סעקציע ביים ייווא. אונטער דער רעדאקציע פון נח פרילוצקי.

■ „גריניקע ביימעלעך" נומ. 11. 2-וואכענטליכער אילוסטרירטער קינדער-זשורנאל אונטער דער רעדאקציע פון ש. באסטאמסקי. דער נומער – פונקט ווי אלע פריערדיקע – פארמאגט זייער א רייכען אינהאלט.

■ „דער חבר" נומ. 3-4. אילוס-טרירטער חודש-זשוראל פאר עלטערע קינדער און יוגענט. אונטער דער רע-דאקציע פון ש. באסטאמסקי.

■ „שולפריינד" נומ. 1-3. חודש-שריפט פאר פראגען פון שול און דער-ציהונג, אונטער דער רעדאקציע פון ש. באסטאמסקי און מ. חיימסאן.

■ „פאלקסגעזונט" נומ. 5. אילוס-טרירטע פאפולער - וויסענשאפטליכער זשורנאל פאר היגיענע און מעדיצין. געגרינדעט פאר היגיענע און מעדיצין געגרינדעט פון ד"ר צמך שאבאד.

■ „סאציאלע מעדיצין" נומ. 3-4. ארגאן פון געז. „טאז" און „אזע".

■ „קינדערפריינד" נומ. 14 צוויי-וואכען זשורנאל פאר קינדער און יו-גענד אונטער דער רעדאקציע פון מ. טייכמאן. זייער אן אינטערעסאנטע אויס-גאבע מיט א רייכען אינהאלט.

„דער פיינט אונטערן מיקראסקאפ" פון א. קוזניעצאווא. יודיש – מ. טייכמאן. נומ. 15-16 אויסגאבעס פון „קינדערפריינד". (לעצט ביכל).

■ „גוליווער ביי די ליליפוטען" פון י. סוויפט. יודיש – מ. טייכמאן. נומ. 15-16 אויסגאבע פון „קינדערפריינד" (לעצטער העפט).

■ „אונזער האנדעלס לעבען" נומ. 3-4 ארגאן פון דעם צענטראלען דע-טאליסטען און קליינהענדלער-פערבאנד אין פוילען.

■ „די קאאפעראטיווע באוועגונג" נומ. 5. ארגאן פון פארבאנד פון די יודישע קאאפעראטיווען אין פוילען".

■ „מאיר פאלנער – עמיגראציע און איבערשיכטונג פון יודען אין פוילען" (פויליש בוך).

נייע שיך-פאבריק.

די בעוויסטע טשעכישע שיך-פאבריק „באטא" קלויבט זיך אויפצושטעלען אן-אפטיילונג אין ראדאם, וואס וועט דא אויפ'ן ארט אויסארבייטען א טייל פון איהר פראדוקציע.

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם

שבת 12^{30} און 2; – זונטאג 12 און 1^{45}

אינטערעסאנטער פילם

Złudzenia życia

Od Poniedziałku

א פערדאפעלטער פראגראם

1-טער פילם

Zakochana pani

2-טער פילם

Panika w hotelu

נאר ביז זונטאג!

א שענער פראגראם

אלס 1-טער פילם

Kobieta, którą kocham

מיט דעם געניאלען ארטיסט

פאול מוני

אלס 2-טער פילם

Wielbiciele panny Nancy

אין די הויפט-ראל

זשאנעט גאינאר, ראבערט מאנטגאמערי

KINO APOLLO

גאלוואניזיר-אנשטאלט און מעכאנישע שלייפעריי

נעמט אן צו שלייפען פאלגענדע מכשירים:

1) פריזירער-מכשירים: בושיטוועס, שערלעך און האר - מאשינקעס.
2) מעסערס, שערן, מאשין-מעסערס און חלפים.
3) אלערליי דענטיסטישע און כירורגישע מכשירים.

צו ניקלען טיילען פון:

ראווערען, אויטאבוסען און דאקטארסקע מכשירים.

צו זילבערן:

לעפל, גאפל, מעסער, לייכטערס א. ד. גל.

צו פאלירן:

פארשידענע מעטאלן אויף הויכגלאנץ.

סאלידע בעהאנדלונג!

גאראנטיע אויף הונדערט פראצענט

י. שטשערבאצקי זשעראמסקיעגא 21

Nasz Instytut Kosmetyczny »Charme« Żeromskiego 5.

BROWAR PAROWY

J. Saski i S-ka

w Radomiu

poleca:

piwa jasne i słodowe

oraz

limoniady, oranżady i kwas owocowy.

Najlepsze, najsmaczniejsze lody, w różnych smakach wyrabiane z najlepszych produktów są niewątpliwie lody włoskie z

Gelateria Italiana

M. Chiamulera

Radom,

Żeromskiego 18

CZARNIECKA GÓRA

PENSJONAT dla dzieci

położony vis a vis w samym lesie Zakładu Zdrojowego w willi p. Werensa

prowadzony pod kierownictwem pp. R. LANDAU i E. LASTMAN

zapewniona troskliwa opieka i doskonała kuchnia, lokal powiększony, egzystuje od 3-ech lat. Ceny przystępne

otwarty już od dn. 3 czerwca. Zgłoszenia przyjmuje „Przedszkole" Żeromskiego № 30

Lustra

Szkła szlifowane

nietłukące

poleca

„Szyboszlif" sp. z o. o.

Radom, Żeromskiego № 20

Tel. 23 - 20

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół

to

kuchenki, żelazka

grzejniki do rurek

poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach w

Radomskim Towarzystwie Elektrycznym

Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

Kino ADRIA

Do niedzieli dnia 11 czerwca rb.

Egzotyczny sensacyjny film p. t.

BURZA NAD BENGALI

Epos poświęcenia bohaterstwa z dziejów walk Lansjerów i Anglików

w rol. gł.

Rachelle Hudson, Patrie Knowell, Richard Gronwell

Nad program: DODATKI

film dozwolony od lat. 12

Kino ADRIA

שבת 1^{30} און 3^{30}

זונטאג 12 און 2

פריהמארגען - פילמען

א שענע פוילישער פילם

א. נ.

Moi rodzice rozwodzą się

אין די הויפט-ראל

די בעסטע פוילישע ארטיסטען

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM...? JEDWABNE